

Vejledning / Råd og vink Hf-enkeltfagsbekendtgørelsen
Dansk som andetsprog A (forsøg)

**UNDERVISNINGS
MINISTERIET**

Afdelingen for gymnasiale uddannelser

2013

Alle bestemmelser, der er bindende for undervisningen og prøverne i de gymnasiale uddannelser, findes i uddannelseslovene og de tilhørende bekendtgørelser, herunder læreplanerne. Denne Vejledning/ Råd og vink indeholder forklarende kommentarer til nogle af disse bestemmelser, men indfører ikke nye bindende krav. Desuden gives eksempler på god praksis samt anbefalinger og inspiration, og den udgør dermed et af ministeriets bidrag til faglig og pædagogisk fornyelse.

Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

Indholdsfortegnelse

1. Identitet og formål	4
1.1 Identitet.....	4
1.2 Formål.....	4
1.3 Metoder	4
1.4 Funktionel tekstlæsning	5
2. Faglige mål og fagligt indhold	6
2.1 Faglige mål	6
2.2 Kernestof.....	7
2.2.1 Det sproglige stofområde	8
Udtale, ordforråd, idiomatik, semantik, morfologi og syntaks	9
Grammatik og stilistik	9
Læse- og lyttestrategier	10
Argumentationsanalyse.....	10
Retorisk analyse	10
Kommunikationsanalyse.....	11
2.2.2 Det litterære stofområde.....	11
Tekster fra folkeviserne og frem til i dag.....	11
Værklæsning.....	12
Kanonforfatterne	13
Genrebegreber	13
Litteraturteori og litterær metode	14
Litteratur-, kultur-, og bevidsthedshistoriske fremstillinger	14
2.2.3 Det mediemæssige stofområde	14
Nyhedstekster	15
Dokumentartekster	15
Fiktionstekster.....	16
Visuelle udtryksformer	16
Et værk i form af et større afrundet dansksproget medieprodukt.....	16
Nyhedskriterier	17
Fiktions- og faktakoder i stofområdets teksttyper	17
2.2.4 Mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed.....	17
Mundtlig udtryksfærdighed	18
Skriftlig udtryksfærdighed	18
Udtryksfærdighed og andre fag	19

2.3 Supplerende stof.....	20
3. Tilrettelæggelse	21
3.1 Didaktiske principper.....	21
3.2 Arbejdsformer.....	22
Det skriftlige arbejde	22
3.3 It.....	23
Formidling med it-værktøjer	23
Virtuelle arbejdsformer	23
Elektroniske programmer	23
3.4 Samspil med andre fag.....	24
Eksamensprojektet.....	24
4. Evaluering.....	24
4.1 Løbende evaluering.....	24
4.2 Prøveformer	25
Den skriftlige prøve	25
Den mundtlige prøve.....	26
4.3 Bedømmelseskriterier.....	28
Den skriftlige prøve	28
Den mundtlige prøve.....	29
Vejledende karakterbeskrivelser til den skriftlige prøve	30
Vejledende karakterbeskrivelser ved den mundtlige prøve.....	30

1. Identitet og formål

1.1 Identitet

I Dansk som andetsprog har kursisterne som udgangspunkt ”*et andet aktivt modersmål end dansk.*” I danskundervisningen finder samspelet mellem kerneelementerne sprog, litteratur og kommunikation sted i det faglige arbejde med tekster fra fagets tre stofområder: det sproglige, det litterære og det mediemæssige stofområde. Fagets tekstbegreb omfatter dels tekster, som kursisterne læser, hører og ser (fiktive, ikke-fiktive, mundtlige og skriftlige tekster, herunder medietekster), dels de tekster, som kursisterne selv producerer (skriftlige tekster og mundtlige oplæg). Overalt interesserer faget sig i en integreret bevægelse for, *hvad tekster siger, hvordan de siger det, og hvilken kommunikationssituation de indgår i.*

I tekst*læsningen*, i bred betydning, indgår sprog, litteratur og medier i et analytisk samspil. Det er et kendetegn for faget, at det har rod i universitetets forskningsbaserede danskfag. Det betyder, at analyse, fortolkning, perspektivering og vurdering er teoretisk og metodisk funderet og litteratur-, kultur- og receptionshistorisk forankret.

I tekst*produktionen*, den skriftlige og mundtlige fremstilling, anvender kursisterne tekstkendskab og færdigheder fra de tre stofområder i deres konkrete udtrykspraksis. Bl.a. inddrages erfaringer med virkningsfuld, retorisk bevidst og præcis formidling i flere medier.

1.2 Formål

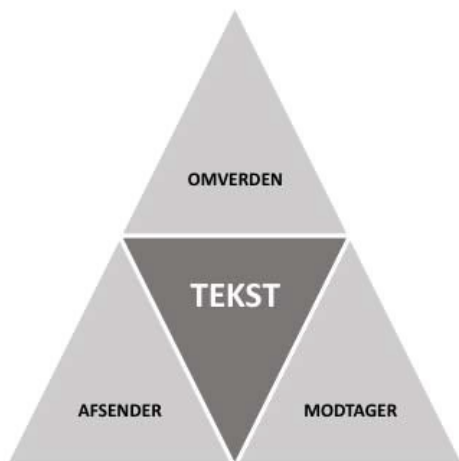
Fagets to overordnede formål, det dannelsesmæssige og det studieforberedende, nås ved, at kursisterne dels opnår kendskab til centrale danske fiktive og ikke-fiktive værker samt færdighed i at afdække betydning og funktion, dels opnår færdighed i at give disse læsninger mundtligt og skriftligt udtryk. Tekstanalysen inddrager skønlitterære tekster, medietekster og hverdagens skriftlige og mundtlige brugstekster med vægt på disses virkemidler, betydning, perspektiveringsmuligheder, reception og funktion. I tekstproduktionen vægtes i særlig grad sprogrigtighed, grammatisk korrekthed, udtryksevne og kommunikative færdigheder over for bestemte målgrupper i og uden for klasseværelset. Med fokus på anvendeligheden arbejdes der danskfagligt med begreber, metoder, færdigheder, viden og projekter, der udbygger kursisternes studiekompetence, samtidig med at de opnår et personligt, dannelsesmæssigt udbytte i form af kritisk sans, kulturhistorisk indsigt, æstetisk opmærksomhed samt praktiske færdigheder i at håndtere relevante typer af tekster og medier og i at kommunikere sikkert, præcist og målrettet i forskellige situationer. Det skal samlet set fremme ”*kursisternes muligheder for at forstå og aktivt indgå i det danske samfund forstået som et moderne, demokratisk, globalt orienteret samfund.*”

Dansk som andetsprog har en særlig rolle i at styrke kursisternes lyst til at udvikle deres bevidsthed om sprog og sprogtilegnelse og om dansk kultur. Ikke mindst beskæftigelsen med skønlitterære tekster og moderne medietekster har ud over at bidrage til opfyldelsen af de faglige mål tillige en rolle at spille i forhold til kursistens egen livssituation og selvforståelse. Undervisningen kan derfor i arbejdet med de faglige mål og det faglige indhold, når det er naturligt, tage sigte på et sådant personligt, identitetsdannende udbytte.

1.3 Metoder

Danskfagets *overordnede metode* er den grundige tekstlæsning, og det gælder på tværs af de tre stofområder. Metoden er karakteristisk ved en vekselvirkning eller balancegang mellem en særlig opmærksomhed på tekstens enkeltdelen og et helhedsorienteret syn på tekstens samlede udtryk og indhold og kommunikationssituation. I den forstand er dansk et hermeneutisk fag. I mødet med og undersøgelsen af tekstens meningsstrukturer udfordres og udvikles kursistens forestillings- og forståelseshorisont.

Når der tales om fagets *metoder* i flertal, er der tale om forskellige analysestrategier, forskellige måder at møde tekster på. Metoderne er forskellige i kraft af, at det er forskellige instanser i eller uden for teksten, der prioriteres særlig højt. En enkel og for kursisterne operationel model kan illustrere, at fokus uanset teksttype og stofområde kan ligge enten i *teksten selv, dens afsender, dens modtager* eller *dens omverden*; altså de forhold, teksten refererer til, eller den kommunikationssituation, teksten optræder i:

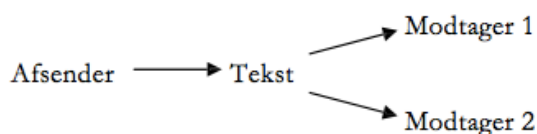
Nedenstående oversigt illustrerer, hvordan tre teksttyper kan gøres til genstand for hver af de 4 former for metodisk fokus.

METODEFOKUS - ANALYSESTRATEGI					
	Type	Tekst	Afsender	Modtager	Omverden
SPROG	Politisk tale	Detaljeret undersøgelse af stilfigurer	Talen som udtryk for politikerens positioneringskamp i sit parti	Appelformernes påvirkning af talerens tilhængere og modstandere	Valgkampen og dens propaganda-kanaler
LITTERATUR	Digt (f.eks. Jeppe Aakjær: Jens Vejmand)	Analyse af indre og ydre komposition	Jeppe Aakjærs egen sociale baggrund	Læsernes medfølelse eller mangel på samme	Social indignation som karakteristisk træk ved det folkelige gennembruds tekster
MEDIER	Nyhedsindslag i tv-avis	Billedkomposition og klippeteknik	Journalistens hensigt, f.eks. at lave en solohistorie	Seernes identifikation i kraft af billedbrugen	Nyhedskriterier – hvad gav denne nyhed plads i nyhedslandskabet?

Denne overordnede oversigts forskellige positioner indbefatter de mere specifikke analysestrategier, som vi benytter os af i faget. Hertil hører eksempelvis retorisk analyse (sprog), biografisk læsning (litteratur) og mediesociologisk analyse (medier).

1.4 Funktionel tekstlæsning

Anvendelsesorienteringen på hf viser sig i danskfaget bl.a. i den funktionelle tekstlæsning. Den lægger vægt på at anskue teksten i dens konkrete kommunikationssituation, hvor teksten bruges til noget af diverse modtagere. Både sproglige, litterære og mediemæssige tekster har en funktion, der kan indkredses i denne grundmodel:

Tekstlæsningen sætter fokus på tekstens virkemidler og søger at indkredse dens betydningspotentiale, der realiseres forskelligt i mødet med modtager 1, 2... osv. Modellen dækker det komplekse samspil mellem afsenderens omverden, hensigt og forestilling om en idealmotager, tekstens virkemidler og medie samt for-

skellige modtageres omverden, hensigter, afkodninger og anvendelser.

I praksis betyder det, at man i undervisningen typisk kan tage udgangspunkt i kursisternes umiddelbare receptioner af en given tekst og gradvist udvide deres forståelse af, at samme tekst opfattes forskelligt, og at modtagerne altid bevidst eller ubevidst søger at anvende teksten til noget, f.eks. ved en reception, der er formativ (horisontudvidende), diversiv (underholdende, æstetisk) eller konfirmativ (bekræftende). I takt med kursisternes voksende kompetence i tekstlæsning og perspektivering hen gennem kurset kan de opbygge en stadig mere nuanceret indsigt i de mange faktorer, der indgår i tekstlæsningen, og som gør de sproglige, litterære og mediemæssige tekster til dynamiske led i både den enkeltes liv og i den kulturelle udvikling.

Den enkelte dansklærer afgør selv, i hvor høj grad den enkelte tekst anskues funktionelt, og i hvilket omfang der f.eks. inddrages konkrete receptioner (svarmail, anmeldelse, tolkning, illustration, seermåling m.m.), men den funktionelle læsning danner en rød tråd hen gennem kurset, så kursisternes opmærksomhed jævnlige rettes mod teksternes mulige funktioner over for forskellige modtagere. Dette kommunikative og receptive fokus beskrives nærmere under de enkelte stofområder i afsnit 2.2.

2. Faglige mål og fagligt indhold

De faglige mål i dansk som andetsprog er snævert forbundet med fagets kernestof. Målene angiver, hvordan kursisterne skal kunne arbejde med andres og egne tekster, mens kernestoffet angiver, hvilke konkrete teksttyper og analytiske værktøjer de skal præsenteres for.

2.1 Faglige mål

De faglige mål formulerer et målniveau for den dygtige kursist. Målene gennemgås her i de fire grupper, de naturligt falder i.

De første fem mål relaterer sig til det sproglige stofområde samt til kursisternes mundtlige og skriftlige udtryksfærdighed. *Kursisterne skal kunne:*

- udtrykke sig præcist, nuanceret og formidlingsbevidst såvel mundtligt som skriftligt
- beherske skriftsprogets normer for korrekthed herunder forstå og beherske de vigtigste udtale-regler i dansk
- foretage sprogsammenligninger og reflektere over egen sprogindlæring
- anvende centrale mundtlige fremstillingsformer (herunder holde oplæg og argumentere for et synspunkt) med formidlingsbevidsthed
- anvende centrale skriftlige fremstillingsformer (herunder redegørelse, diskussion, analyse og fortolkning) med formidlingsbevidsthed.
- demonstrere indblik i sprogets funktion og variation, herunder dets samspil med kultur og samfund

Kursisterne skal altså kunne skrive og tale korrekt og med bevidsthed om den konkrete formidlingssituation. Det vil sige, at de er i stand til at afpasse form og indhold efter modtagerne, mediet og formålet med kommunikationen. Desuden skal de have en basal viden om grammatik og forstå og beherske de vigtigste udtaleregler i dansk, således at de er i stand til at sammenligne forskellige sprog herunder dansk. Samlet set skal det øge kursisternes evne til at reflektere over egen sprogindlæring.

Ligesom det gælder for tekstlæsningens metoder (se afsnit 1.3), er det overordnet karakteristiske for de tekstproduktive teknikker, at de varierer fra at have et teksthelheds- og kontekstorienteret fokus til et detaljeret fokus. Det er et mål for undervisningen i tekstproduktion, at kursisterne bliver i stand til at kombinere disse teknikker, så de producerede tekster bliver sprogligt korrekte og klart kommunikerende. Se endvidere afsnit 2.2.4 om mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed.

De næste tre mål skitserer forventninger til, hvordan kursisterne skal kunne arbejde med tekster i dansk:

- demonstrere viden om fagets identitet og metoder

- analysere og vurdere primært ikke-fiktive tekster i alle medier
- analysere, fortolke og perspektivere primært fiktive tekster i alle medier

Undervisningen skal lægge vægt på at udlægge fagets identitet og i praksis demonstrere og udfolde dets metoder for kursisterne. Kursisterne skal opnå en forståelse af, at vi i dansk ser på, *hvad* tekster betyder og samtidig på, *hvordan* de betyder det, og *hvilken funktion* de har. Kursisterne skal vide, at det har betydning, at vi i den analytiske tekstlæsning går metodisk til værks, dvs. ikke uden plan slår ned på tilfældigt valgte detaljer. Når der er tale om litterære tekster, herunder også fiktionstekster fra det mediemæssige stofområde, skal kursisterne kunne foretage en metodisk bevidst analyse, fortolkning og perspektivering, ligesom de tilsvarende skal kunne foretage en metodisk bevidst analyse og vurdering af ikke-fiktive tekster. Både perspektiveringen og vurderingen inddrager teksternes kommunikative funktion, deres omverden og deres muligheder for at blive brugt til noget. At analysere er metodisk bevidste, betyder, at kursisterne er opmærksomme på og kan redegøre for, at og hvordan det i teksten opdagede afhænger af, hvad man ser efter.

Et mål peger eksplicit ind i det litterære stofområde:

- demonstrere viden om træk af den danske litteraturs historie med eksempler på samspillet mellem tekst, kultur og samfund

Det er alene de teksttyper og de litterære perioder, som kernestoffet angiver, man skal kunne forholde sig til fra et litteraturhistorisk perspektiv. Den funktionelle tekstlæsning åbner her for, at man ikke kun fokuserer på, hvordan samtiden typisk må antages at have opfattet teksten (f.eks. en naturalistisk læsning af en naturalistisk tekst), men også kan inddrage eksempelvis en typisk nutidig reception (f.eks. en postmoderne læsning af samme naturalistiske tekst). Herved kommer der et større historisk perspektiv ind i samspillet mellem tekst, kultur og samfund, samtidig med at man kommer kursisters umiddelbare receptioner i møde.

Endelig relaterer to faglige mål sig til det mediemæssige stofområde:

- demonstrere kendskab til og forholde sig til det moderne mediebillede, herunder kunne analysere og vurdere teksters kommunikative betydning samt mediets rolle i kommunikationen
- navigere og udvælge information i skærmbaserede tekster med et fagligt fokus.

For den første målformulerings vedkommende optræder teksterne som genstande for tekstarbejde under inddragelse af kommunikationssituation og funktion. Den anden målformulering afspejler, at nogle medier også spiller den rolle i danskfaget, at de skal kunne anvendes som informationskilder. Undervisningen skal sætte kursisterne i stand til selv at søge, finde og anvende informationer bl.a. på websites og i elektroniske opslagsværker. Kursisterne må derfor f.eks. kunne orientere sig på websites opbygget efter forskellige principper og med forskellige afsenderforhold, og de må kunne anvende web- og materialesøgningsformulærer herunder digitale ordbøger med sproglig bevidsthed og snilde.

2.2 Kernestof

Kernestoffet består af stofområderne sprog, litteratur og medier, samt af mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed. Stofområdernes vægtning, 5:3:2, markerer, med hvilken vægt det enkelte stofområde forventes at indgå i den daglige undervisning, og desuden er denne vægtning udgangspunktet for fordelingen mellem sproglige, litterære og mediemæssige spørgsmål til mundtlig eksamen.

I den daglige undervisning vil det være naturligt, at stofområderne integreres, fordi der er oplagte muligheder for at tilrettelægge forløb, hvor tekster og især analysestrategier går på tværs. Fælles for stofområderne er det *kommunikative* og *receptive* fokus – arbejdet med tekster med fokus på, hvilken sammenhæng de indgår i, og hvordan de virker.

De tre stofområder udpeger en række *teksttyper*, som kursisterne skal møde i danskundervisningen, og de udpeger samtidig en række *analytiske værktøjer*, som kursisterne skal kunne anvende i arbejdet med disse teksttyper.

Modellen nedenfor viser stofområdernes teksttyper og analytiske værktøjer.

	SPROG	LITTERATUR	MEDIER
TEKSTTYPER	Et gennemæssigt varieret udvalg af tekster, talte såvel som trykte, hvorpå der kan anlægges en sproganalytisk tilgang (se nærmere i afsnit 2.2.1)	Et historisk bredt og gennemæssigt varieret udvalg af primært skønlitterære tekster (se nærmere i afsnit 2.2.2)	Medietekster i trykte såvel som elektroniske medier, herunder aviser, radio, tv, film, websites og interaktive medier (se nærmere i afsnit 2.2.3)
ANALYTISKE VÆRKTØJER	<ul style="list-style-type: none"> • Sprogiagttagelse, herunder grammatik og stilistik • Argumentationsanalyse • Retorisk analyse • Kommunikationsanalyse 	<ul style="list-style-type: none"> • Genrebegreber • Litteraturteori og litterær metode • Litteratur-, kultur-, og bevidsthedshistoriske fremstillinger 	<ul style="list-style-type: none"> • Nyhedskriterier • Fiktions- og faktakoder i stofområdets teksttyper.

Der er, både hvad tekster og analytiske værktøjer angår, tale om et minimum, og det er naturligvis tilladt også at arbejde med andre teksttyper og analytiske værktøjer i beskæftigelsen med bestemte faglige mål. Det centrale er, at der i centralt stillede prøver kan forudsættes viden om og færdigheder i forlængelse af elementer, som nævnes i kernestoffet.

Udover stofområderne sprog, litteratur og medier indgår mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed i kernestoffet. Her er fagets *produktive* aktiviteter og teknikker samlet. I praksis vil det være naturligt at arbejde med kursisternes mundtlige og skriftlige udtryksfærdighed i tilknytning til det receptive arbejde med tekster fra de tre stofområder.

Det er vigtigt at understrege, at pindene i kernestoffet ikke hver især skal opfattes som obligatoriske forløb. Kun de få steder i læreplanen, hvor ordet ”forløb” er anført, er man som underviser forpligtet på, at stoffet er blevet behandlet i et afgrænset forløb. Alle andre steder kan stoffet integreres med andet arbejde i forløb, hvor flere pinde er i spil.

2.2.1 Det sproglige stofområde

Andetsprogssituationen giver anledning til særlige overvejelser om sproglig opmærksomhed. Kursisterne møder det danske sprog i deres hverdag og bringer det, de lærer og undres over, med til undervisningen. På samme måde bliver det sprog, der indlæres i skolen, afprøvet uden for skolen. Der arbejdes med det sprog, kursisterne møder i hverdagen, og der kan med fordel stilles opgaver, som skal løses uden for skolen. Eksempelvis i form af sedler med ord og udtryk, som de har mødt i deres dagligdag, men ikke forstået, eller i form af ord og vendinger fra supermarkedet, togstationen eller tv-avisen.

Det sproglige stofområde har som sit genstandsfelt et gennemæssigt varieret udvalg af tekster, talte såvel som trykte, hvorpå der kan anlægges en sproganalytisk tilgang (læreplanen, 2.2).

Det er en bred vifte af teksttyper, der kan finde vej til det sproglige stofområde. Det centrale er, at kursisterne møder tekster fra forskellige genrer, og at teksterne både er talte og trykte. I udvælgelsen af teksterne er det vigtigt at være opmærksom på, hvilke analytiske værktøjer kursisterne skal kunne anvende i stofområdet. I det sproglige stofområde er der tale om følgende:

- Udtale, ordforråd, idiomatik, semantik, morfologi og syntaks
- Læse- og lyttestrategier
- Grammatik og stilistik
- Argumentationsanalyse
- Retorisk analyse
- Kommunikationsanalyse.

Det vil i lyset af disse fem elementer være naturligt, at ikke-fiktive tekster spiller en dominerende rolle i arbejdet med det sproglige stofområde. Dog vil det være oplagt, at fiktionstekster supplerer de ikkefiktive tekster i forbindelse med stilistisk analyse. Som eksempel på oplagte teksttyper til argumentationsanalyse, retorisk analyse og kommunikationsanalyse kan nævnes henholdsvis *tekster med et overbevisende formål* og *tekster med et formidlende formål*. Til første kategori hører blandt andet reklame- og kampagnemateriale, politiske taler og anmeldelser. Til den anden kategori kan høre alt fra baggrundsartikler fra aviser til brugsanvisninger og uddrag fra litteraturhistorier og portrættekster.

Nedenfor uddybes de fem analytiske værktøjer i det sproglige stofområde.

Udtale, ordforråd, idiomatik, semantik, morfologi og syntaks

Kursisterne skal ifølge læreplanens faglige mål kunne ”*beherske skriftsprogets normer for korrekthed herunder forstå og beherske de vigtigste udtaleregler i dansk*” samt ”*foretage sprogsammenligninger og reflektere over egen sprogindlæring*.” (læreplanen, 2.1) Videre skal kursisterne kunne demonstrere indblik i sprogets funktion og variation, herunder dets samspil med kultur og samfund (læreplanen, 2.1). Dette indebærer, at kursisterne skal blive bevidste om, at sproget i teksten opererer med et udbygget system af signaler, der mere eller mindre vellykket markerer relationen mellem tekstens dele, både semantisk og logisk.

Formålet med sproglige iagttagelser er først og fremmest, at iagttagelserne metodisk bidrager til kursisternes tekstforståelse. At foretage sprogiagttagelser som afsæt til en teksts forskellige betydningsniveauer bliver en del af den daglige undervisning.

Sprogiagttagelser kan være rettet mod forskellige sproglige træk. De kan dreje sig om den minutiøse iagttagelse af et enkelt morfem/ordets stamme, der kan være gennemgående i ord fra forskellige ordklasser (f.eks. gør) med variation i udtale, betydning og afledning: hunden gør; hun gør en forskel; det gør ondt; han er optaget af sine gøremål; jeg kommer så vidt gørligt; vi offentliggør nyheden i morgen; bekendtgørelsen er på vej osv. Eller de kan dreje sig om, hvordan de sproglige kendetegn får betydning for hele tekstens stil og sprogbrug: verbernes tid (nutid/datid) og form (f.eks. imperativ), konkrete/abstrakte substantiver, plus- og minusord, konnotationer/denotationer, fremmedord, subjektive/objektive adjektiver, pronominer (f.eks. det personlige vi/det anonyme man) eller sætningskonstruktionen (f.eks. ledstilling) mv.

Sprogiagttagelserne kan anvendes analytisk til at bestemme eksempelvis en teksts opfattelse af modtageren (f.eks. i reklamer), til at karakterisere afsenderen (f.eks. hos Emma Gad, i dagbøger og interviews) og til at uddrage tekstens holdning. Sprogiagttagelserne kan også føres videre over i det skriftlige arbejde med forskellige mindre, kreative opgaver. Læreren kan eksempelvis lade kursisterne anvende de samme sproglige og stilistiske træk, som man har iagttaget i en given tekst. Andre øvelser kunne gå ud på at udskifte ord med synonyme eller fjerne adjektiverne og vurdere forskellen på den oprindelige og den bearbejdede tekst.

Grammatik og stilistik

I og med at grammatikken har en rolle at spille i forbindelse med læserens udbytte af tekster, må det tilstræbes, at kursisterne efterhånden forstår værdien af et grammatisk beredskab. Det er i den forbindelse hensigtsmæssigt, at der i fagene anvendes en fælles grammatisk terminologi.

Kursisterne skal trænes i at forstå og skelne mellem sprogets grundlæggende niveauer i tekster, herunder eksempelvis at kunne dokumentere indblik i:

- sætningsbygning
- sætningens led
- sætningsleddenes indre relationer
- ordklasser
- grammatiske funktioner.

Kursisterne bør i arbejdet med grammatik og sprogrigtighed trænes i brugen af de hjælpemidler, der er til rådighed på området, f.eks. forskellige ordbøger og opslagsværker og Dansk Sprognævns hjemmeside

www.dsn.dk. I arbejdet kan interaktive sprogprogrammer desuden tages i anvendelse. Programmerne har den fordel, at kursisten i sit eget tempo og på sit eget niveau kan tilegne sig viden om eksempelvis sprogets opbygning.

Undervisningen i stilistik kan fokusere på brugen af stilistiske virkemidler i alle danskfagets teksttyper (eksempelvis på karakteristiske skrivemåder i både ældre og nyere skønlitterære tekster og i faglige tekster), og det vil her være naturligt at koble til øvelser med kursisternes egen tekstproduktion.

Den enkelte dansklærer vurderer selv, hvilken stilistisk terminologi kursisterne skal præsenteres for, og hvor omfattende terminologien skal være. Man kan eksempelvis have som mål, at kursisterne skal kunne skelne mellem personlig stil, høj stil og lav stil, identificere de centrale *troper* (f.eks. metafor, sammenligning, personificering), et antal *figurer* (f.eks. rim, rytme, gentagelser, modsætninger, dramatiske effekter) samt karakterisere det særlige stilistiske præg, som ordklasseanvendelse og syntaks i en tekst skaber.

Læse- og lyttestrategier

Lyttestrategier kan skabe en bevidsthed hos kursisterne om metode og fremgangsmåder i arbejdet med at opøve lyttefærdighed. Alt efter situationen kan man lade kursisterne lytte til den samme tekst flere gange, fra en orienterende global lytning, dvs. hvor helhedsforståelsen er det vigtigste, til en mere fokuseret. Det er vigtigt, at kursisterne lytter til autentisk sprog, og at lyttesituationen gøres så naturlig som muligt. Lytning er en vanskelig disciplin, idet man jo ikke kan standse op midt i forløbet og læse tilbage som i en tekst. Man kan evt. forberede kursisterne på lytningen ved en forudgående brainstorm om emnet for at indøve ordforrådet. Udbyttet bliver størst, hvis lydsiden kombineres med en billedside.

På samme måde som ved lytteforståelse er det nyttigt af hensyn til kursisternes læseforståelse, at de tilegner sig relevante læsestrategier. Formålet er, at kursisterne opnår en større koncentration, øger deres læsehastighed og husker stoffet bedre. Ved valg af læsestrategi gælder det først og fremmest om at bestemme formålet med og udbyttet af læsningen. Det drejer sig derfor om at anvende hhv. skimming, normallæsning og nærlæsning i de rette situationer. Skimming for at få et overblik over tekstens indhold, normallæsning, når man vil orientere sig i et indhold, f.eks. ved avislæsning, og nærlæsning med ordbogsopslag. Forskellen mellem intensive og ekstensive læsemåder kan præciseres og trænes. Det er vigtigt, at kursisterne erfarer, at det ikke altid er hverken nødvendigt eller hensigtsmæssigt at skulle forstå hvert et ord, når man læser en tekst. De forskellige læsemåder skal støtte kursisterne i at blive mere bevidste om læsestrategier og dermed mere studieegnede. I værklæsning kan ekstensiv læsning indgå, mens studielæsning vil være intensiv.

Studieteknik kan med fordel indgå i undervisningen. Hvordan tager man notater? Hvordan sikrer man sig forståelse og overblik over en tekst? Understregnings- og nøgleordsteknikker gennemgås. Disse teknikker kan også med fordel benyttes i andre fag.

Argumentationsanalyse

Den enkelte dansklærer vurderer selv, hvilken argumentationsanalytisk terminologi kursisterne skal præsenteres for, og hvor omfattende terminologien skal være.

Der kan eksempelvis fokuseres på forskelle mellem den strengt logiske argumentation, som kendetegner den videnskabelige og filosofiske bevisførelse, og den form for argumentation og de overbevisningstricks, der i mere dagligdags sammenhænge og f.eks. i læserbreve og reklamer bruges til at begrunde synspunkter med og holdningsog adfærdspåvirke. Kursisterne kan således trænes i at skelne mellem generaliserende, definerende, konstaterende, vurderende og eksemplificerende udsagn.

Kursisternes evner til at analysere andres argumentation og overtalelsesstrategier kan med fordel søges overført til deres egen tekstproduktion i argumenterende genrer, så de får et kritisk blik på deres egne argumenter og strategier. (Se afsnit 2.2.4 om mundtlig udtryksfærdighed).

Retorisk analyse

Retorisk analyse er – ligesom argumentationsanalyse – et redskab, som kursisterne kan få glæde af både i

mødet med andres tekster og i arbejdet med egne. Den enkelte dansklærer vurderer selv, hvilken retorisk terminologi kursisterne skal præsenteres for, og hvor omfattende terminologien skal være.

Oversigten over forarbejdningsfaserne i en talers arbejde med sin tale er velegnet som en introduktion til retorikken og/eller i forbindelse med kursisters egne mundtlige oplæg. Grundappelformerne etos, logos og patos er et andet oplagt fokus med stor overføringsværdi til arbejdet med tekster både i det litterære og det mediemæssige stofområde.

Undervisningen kan fokusere på, at forskellige kommunikationssituationer kalder på bestemte appelformer. Herved styrkes kursisters bevidsthed om sprogteksters funktionelle aspekt omkring hensigten med fremstillingen, og i hvilket omfang den *informerer*, *påvirker* eller *underholder*.

Kommunikationsanalyse

Den enkelte dansklærer vurderer selv, hvilken kommunikationsanalytisk terminologi kursisterne skal præsenteres for, og hvor omfattende terminologien skal være.

Kursisterne skal vide, at kommunikationsanalysen beskæftiger sig med indkodning af betydning i meddelelser og afkodning af meddelelsers betydning. Forskellige kommunikationsmodeller og deres mangler og fortrin kan inddrages som udgangspunkt for eller perspektivering af analysen af konkrete offentlige eller private ytringer og ytringsformer. Man bør introducere kursisterne for modeller, der har fokus på modtagersiden og typisk omfatter et element af modtagerens aktive, gentagne afkodninger/genafkodninger og tolkninger/omtolkninger og eventuelle feedback.

I kommunikationsanalysen af sproglige tekster kan man inddrage den pragmatiske analyse, der betoner sproglige udsagns vekslende betydning og funktion i forskellige situationer. Samme udsagn kan fungere som flere forskellige sproghandlinger i en given kontekst, ligesom samme udsagn kan fungere som flere forskellige sproghandlinger i forskellige kontekster.

2.2.2 Det litterære stofområde

Det litterære stofområde har som sit genstandsfelt et historisk bredt og genremæssigt varieret udvalg af primært skønlitterære tekster fra de sidste 1000 år dog med hovedvægten på litteratur fra nyere tid.

Som det fremgår i citatet fra læreplanen, skal kursisterne i det litterære stofområde møde en bred vifte af tekster. Teksterne skal udvælges, så de samlet set er repræsentative både historisk og genremæssigt.

I udvælgelsen og arbejdet med teksterne er det vigtigt at være opmærksom på, hvilke analytiske værktøjer kursisterne skal kunne anvende i stofområdet. I det litterære stofområde er der tale om følgende:

- Genrebegreber
- Litteraturteori og litterær metode
- Litteratur-, kultur-, og bevidsthedshistoriske fremstillinger

Disse tre analytiske værktøjer behandles umiddelbart efter en gennemgang af stofområdets obligatoriske teksttyper.

Tekster fra folkeviserne og frem til i dag

Stofområdets historiske spredning indbefatter, at kursisterne skal møde tekster fra følgende tidsafsnit og genrer:

- Folkeviser, eventyr, salme og komedie
- Tekster fra oplysningstid og romantik
- Et historisk bredt og genremæssigt varieret udvalg af tekster fra 1870 til i dag med hovedvægt på litteratur fra nyere tid, herunder realistiske og modernistiske tekster (læreplanen, 2.2).

Den enkelte dansklærer vælger selv teksterne og bestemmer selv, hvordan den fornødne spredning og varia-

tion opnås, hvor mange tekster der gennemgås, samt hvor mange der gennemgås grundigt, og hvor mange der inddrages mere orienterende.

De tre pinde kan kombineres på forskellig måde, så man eksempelvis læser en komedie fra oplysningstiden og en salme fra romantikken eller fra vore dage. Hovedsagen er, at der læses så mange og så varierede tekster, at kursisterne opnår det fornødne indblik i tiden før 1870 og den nuancerede forståelse af de forskellige realistiske og modernistiske retninger i tiden fra 1870 til i dag. Traditionelle betegnelser som naturalisme, folkelig realisme, socialrealisme og nyrealisme falder ind under realismebegrebet som det bruges her. Betegnelser som ekspressionisme, surrealisme, dadaisme, futurisme, konfrontationsmodernisme, systemdigtning, konkretisme, postmodernisme, minimalisme, metafiktion, genreekspansion og hybridtekster falder ind under modernismebegrebet som det bruges her. Det er ikke et krav, at der læses eksempler på alle disse realisme- og modernismeformer, men det forventes, at kursisterne opnår et overordnet kendskab til såvel realistiske som modernistiske tekster og evt. til forskellige blandingsformer.

I tilrettelæggelsen af den historiske læsning er der mange muligheder. Det er muligt at læse kronologisk fremadskridende eller kronologisk bagud eller med fokus på temaer eller genrer. En systematisk tilbagevendende til et begrænset antal nøgletekster med en vis historisk spredning vil kunne understøtte kursisternes orientering i litteraturhistorien.

I den historiske læsning lægges der naturligt vægt på, hvordan teksterne er produkter af deres tid og spejler de herskende livsholdninger, men man kan også supplere med et bredere funktionelt perspektiv, hvor teksterne læses med vægt på deres modsætningsfyldte eller oprørske potentiale, og hvor teksterne kan få nye dimensioner i mødet med en senere tids læsere.

Værklæsning

Der skal ifølge læreplanen læses mindst *fem værker* inden for kategorierne *roman*, *novellesamling*, *digtsamling*, *drama* eller *ræsonnerende prosa*. Ét af de fem værker kan erstattes af et ekstra medieværk. Det er naturligvis tilladt at læse mere end fem værker, og man kan med fordel afvikle andre dele af kernestoffet samtidig med, at man læser værker. Den enkelte lærer sikrer, at udvælgelsen af værkerne afspejler den historiske og genre-mæssige spredning, som gælder for stofområdet. Ved valg af værker kan det ofte være nødvendigt at tage hensyn til værkets sproglige sværhedsgrad, tematiske kompleksitet og omfang. Det kan endvidere være fremmede for læsningen af værket, hvis det tematisk hænger sammen med et forløb, klassen i øvrigt har arbejdet med.

Et værk er i læreplanssammenhæng en tekst eller en samling tekster, der første gang udkom som bog forfattet af én forfatter, og som udgør og fra forfatterens side er tænkt som en afsluttet, kunstnerisk helhed. Man kan dog også læse en længere, afrundet tekst, der oprindeligt udkom som del af en anden udgivelse, som selvstændigt værk – f.eks. Steen St. Blichers *En Landsbydegns Dagbog* (fra tidsskrift), Herman Bangs *Ved Vejen* (fra novellesamling) og Christian Kampmanns *Visse hensyn* (fra romanserie).

Af de fem værker skal de tre læses af hele klassen og gennemgås i fællesskab. Her kommer man i dybden med en større tekst og kan nærliggende inddrage det funktionelle aspekt i form af flere autentiske læsninger, f.eks. en oprindelig anmeldelse og en nutidig tolkning, så tekstens betydningspotentiale og virkelige virkning udfoldes konkret og anskueligt.

Af de fem værker skal to værker ifølge læreplanen vælges individuelt af den enkelte kursist og valget godkendes af læreren. Med sin godkendelse markerer læreren, at det pågældende værk har faglig relevans og er knyttet til et fagligt forløb. Tilknytningen til et fagligt forløb kan etableres på flere måder. Oplagt er det at lade kursisterne vælge værker, der matcher et forløb, som klassen arbejder med på det pågældende tidspunkt. Tilknytningen kan dog også bestå i, at det valgte værk knytter an til allerede afviklede forløb.

Kursisten skal mundtligt eller skriftligt dokumentere sit arbejde med hvert af disse to værker. Samme værk kan vælges af flere kursister og læses og afløses gruppevis. *Den skriftlige afløsning* kan ske som skriftlig aflevering til læreren eller til klassen (f.eks. ved at det skriftlige produkt lægges i klassens konference eller på en hjemmeside). Kravene til den skriftlige afløsning kunne f.eks. være, at den indledes med et (kort) referat,

indeholder en tekstbehandlende del samt afslutningsvis foretager en funktionel perspektivering eller en art anmeldelse af værket, herunder en motiveret vurdering af værket og en perspektivering til det respektive faglige forløb. Den skriftlige dokumentation for arbejdet med teksten indgår i kursistens skriftlige arbejde i faget. *Den mundtlige afsløsning* kan foregå via en samtale om værket med læreren, hvor tilrettelæggelsen af klasseaktiviteterne giver rum for en sådan aktivitet, eller som et (kortere) selvstændigt oplæg om værket for klassen. Fremlæggelsen kan f.eks. indeholde et kort referat, en omtale af værkets formelle træk, en påpegning af værkets centrale temaer og receptions muligheder samt afslutningsvis en personlig vurdering af tekstens anvendelighed. Det mundtlige oplæg kan på denne måde indgå i arbejdet med mundtlig fremstilling.

Se FAQ om de individuelt læste værker på www.emu.dk/gym/fag/da/uvn/bilag.html

Kanonforfatterne

Kursisterne skal i løbet af kurset stifte bekendtskab med mindst én tekst af hver af forfatterne: Ludvig Holberg, Adam Oehlenschläger, N.F.S. Grundtvig, Steen St. Blicher, H.C. Andersen, Herman Bang, Henrik Pontoppidan, Johannes V. Jensen, Martin Andersen Nexø, Tom Kristensen, Karen Blixen, Martin A. Hansen, Peter Seeberg og Klaus Rifbjerg.

Der stilles ikke direkte krav om, at teksterne af kanonforfatterne alle skal læses, analyseres, fortolkes og perspektiveres lige indgående. Kursisterne skal på et fagligt grundlag stifte bekendtskab med dem. Overværelsen af en teateropførelse af en Holberg-komedie kan derfor (i relation til det obligatoriske forfatterkrav) være fyldestgørende, når den indgår i et undervisningsforløb og her udsættes for en relevant danskfaglig behandling.

Det er kendetegnende for kanonforfattere, at de har bevaret deres aktualitet og fascinationskraft, fordi deres tekster rummer mange betydningsmuligheder, som gør teksterne relevante for senere perioders læsere. I denne forbindelse kan man med fordel inddrage eksempler på eftertidens reception, f.eks. i form af filmatisering, tolkning, illustration eller litteraturhistorisk omtale. Kursisterne kan også indkredse det billede, nutiden tegner af den enkelte forfatter i offentligheden ud fra statuer, portrætter, mindeplader, frimærker, museer, litteraturhistorier, fødselsdagsartikler m.m.

Nedenfor uddybes de tre analytiske værktøjer i det litterære stofområde.

Genrebegreber

De i læreplanen nævnte obligatoriske litterære genrer er folkeviser, eventyr, salme, roman, drama (og specifikt komedie), novelle, digt og ræsonnerende prosa. Kursisterne skal kende de definerende træk ved disse genrer, og de bør have en bevidsthed om graden af deres spændvidde. Der vil ofte, hvor det litterære stofområde grænser op til eller overlapper med det sproglige stofområde og det mediemæssige stofområde, være anledning til, at kursisterne stifter bekendtskab med begrebet genrehybrid og med nogle konkrete eksempler herpå, f.eks. romanbiografi, historisk roman, erindringsroman, oplevelsesjournalistik og faktion. Her lægger den funktionelle læsning op til overvejelser over, i hvor høj grad genren styrer læseoplevelsen, og i hvor høj grad læserpositionen styrer genrebestemmelsen.

Det er ikke et krav, at kursisterne kender en bestemt række indholds- eller formbestemte undergenrebetegnelser som f.eks. trylleviser, udviklingsroman, krimi, sonet eller bekendelseslyrik, men det er hensigtsmæssigt, hvis kursisterne kender dette niveau af genrebegreber og dets relation til niveauet med de obligatoriske genrebegreber.

Når der i eksamenssammenhæng bedes om en genremæssig perspektivering eller placering, vil kursisten skulle kunne udpege de konkrete træk ved en tekst, der synes at placere denne tekst sammen med lignende tekster i en bestemt genre samt evt. også nogle konkrete træk, der synes at give denne placering

”modstand”. Hvor et eller flere begreber blandt de obligatoriske er oplagte at anvende, vil det forventes, at kursisten kan gøre det, men herudover er der ikke krav om, at det er et særligt sæt genrebetegnelser eller betegnelser for blandingsformer, der anvendes.

Litteraturteori og litterær metode

Som en helt central del af det faglige arbejde står analyse, fortolkning og perspektivering af først og fremmest skønlitterære tekster. Der stilles ikke krav om kendskab til eller anvendelse af bestemte litterære metoder, men det er afgørende, at kursisterne præsenteres for et rigt facetteret begrebsapparat samt en række analytiske værktøjer, og at de opnår sikkerhed i at anvende disse på et historisk bredt og genremæssigt varieret tekstmateriale.

En særlig vægt har den modtagerorienterede tilgang, hvor forfatteren ses som en afsender af teksten, der formidles via et medie til konkrete modtagere med større eller mindre effekt. Man kan inddrage eksempler på, hvordan formidlingen foretages af forlæggere, boghandlere, anmeldere, lærere, bibliotekarer, prisuddelere, forskere m.m. i en litterær institution med betydelig økonomisk støtte. Kursisterne kan indsamle eksempler på, hvordan den enkelte forfatter optræder i offentligheden med interviews, portrætter, kritik, fødselsdagsarrangementer m.m., og hvordan nogle tekster opnår at blive genbrugt i flere sammenhænge i samtid og eftertid, f.eks. af senere forfattere, der digter videre, citerer, modsiger eller moderniserer.

Kursisterne skal introduceres for og arbejde med centrale begreber til beskrivelse af tekstens organisering og brug af sproglige virkemidler, herunder eksempelvis tekstens stil og elementer som komposition, fortællerinstans, synsvinkel samt begreberne analyse, fortolkning og perspektivering. Kursisterne skal opnå et sikkert teoretisk kendskab til disse størrelser og på baggrund heraf kunne foretage en metodisk bevidst tekstanalyse.

Det skal stå klart for kursisterne, at man i sin danskfaglige tilgang til en tekst altid forholder sig metodisk (i modsætning til den i ikke-faglige sammenhænge lige så legitime, anderledes oplevelsesorienterede tilgang, hvor man ikke nærmer sig teksten med særlige greb), og at teksten kan give forskellige svar, alt efter hvilke modtagergrupper der læser den, og hvilke typer af spørgsmål der stilles til den.

Litteratur-, kultur-, og bevidsthedshistoriske fremstillinger

Der læses uddrag af danske litteraturhistoriske fremstillinger (om tekster, forfattere, genrer, perioder mv.), der inddrager relevante hovedtræk af udviklingen i samfund, kultur og bevidsthedsformer.

Fremstillingerne skal ikke fremstå som en facitliste, men som et sæt interessante, åbne og perspektiverende kommentarer til de udvalgte tekster og forfatterskaber. I den forbindelse forudsættes det, at man ikke kan nøjes med én litteraturhistorisk fremstilling, men undervejs efter behov inddrager forskellige, med hver deres vinkel og grundlæggende idé. Også historiske redegørelser er præget af deres tid og kan bygge på ensidige opfattelser og ubevidste fordomme, og det kan være oplysende at sammenligne flere litteraturhistoriers forskellige principper, periodeinddelinger, udeladelser, grupperinger og vurderinger af forfattere og enkeltværker.

Hovedvægten ligger på dansk litteraturhistorie, men det er oplagt også at inddrage de internationale forudsætninger i form af verdenslitteratur (og herunder skandinavisk litteratur) og i form af centrale religiøse, filosofiske, æstetiske og kulturelle bevægelser i det øvrige Europa.

2.2.3 Det mediemæssige stofområde

Det mediemæssige stofområde har som sit genstandsfelt medietekster i trykte såvel som elektroniske medier, herunder aviser, radio, tv, film, websites og interaktive medier (læreplanen, 2.2).

Som det fremgår af citatet fra læreplanen, skal kursisterne i det mediemæssige stofområde møde et bredt mediemæssigt tekstfelt. Tekstfeltet skal naturligvis afstemmes efter stofområdet vægtning i faget. Kursisterne skal have mødt de teksttyper, som er nævnt i citatet ovenfor, men der er ingen krav til, at der har fundet en særlig fordybelse sted i mødet med alle disse teksttyper. Ligeledes er det ikke et krav, at kursisterne har mødt eksempelvis dokumentartekster i både avis, radio og tv.

Ved begrebet medietekst forstås i læreplanen en tekst fra et elektronisk og/eller massemedielt kredsløb eller en tekst fra et mere privat orienteret socialt medium som f.eks. chat eller blog. Desuden indgår mere

traditionelle trykte journalistiske tekster og ikke-masseproduceret billedkunst også i det mediemæssige stofområde.

Mange kursister har et stort forbrug af og et stort kendskab til tekster i særligt elektroniske billedog multimedier. I det danskfaglige arbejde med mediestoffet kan kursisterne dels bringe denne erfaringshorisont i anvendelse og dels få lejlighed til at stifte bekendtskab med medier og mediegenerer, de ikke kender i forvejen, og med metoder til kritisk analyse, fortolkning, vurdering og perspektivering af medietekster. Vægten i det danskfaglige arbejde med medier ligger på aflæsningen af konkrete medietekster, på undersøgelsen af de anvendte forløbsformer og virkemidler, på teksternes betydning og virkning samt på teksternes, teknologiernes og mediegenerernes samspil med kultur og samfund.

Til det danskfaglige arbejde med det mediemæssige stofområde har faget i kraft af sin sproglige og litterære analysepraksis allerede en terminologi og en række metoder til afdækningen af medieteksternes æstetiske former og deres betydning. En stor del af terminologien fra den sproglige analyse, f.eks. vedrørende forskellige mundtlige udtryksformer og talehandlinger, kan anvendes også i arbejdet med hverdagslige tekster fra sociale medier, og en stor del af terminologien fra den litterære analyse, f.eks. vedrørende forløbskomposition, miljø og personkarakteristik og fortælleforhold, kan med fordel anvendes også i arbejdet med fortællende medietekster som f.eks. dokumentartekster og fiktionstekster. Hertil kommer kommunikationsanalysens fokus på modtagere og virkning. Ud fra deres egne erfaringer med mediernes virkning og ud fra deres viden om massekommunikation kan kursisterne gradvist udvikle en større forståelse for mediernes samfundsmæssige funktion (f.eks. kan undervisningen efter behov inddrage de økonomiske interesser, de kollektive producenter, den politiske regulering, de store sammensatte modtagergrupper, den målelige effekt og den ofte markante feedback i offentligheden).

I udvælgelsen af teksterne er det vigtigt at være opmærksom på, hvilke analytiske værktøjer kursisterne skal kunne anvende i stofområdet. I det mediemæssige stofområde er der tale om følgende:

- Nyhedskriterier
- Fiktions- og faktakoder i stofområdets teksttyper.

Disse to analytiske værktøjer behandles umiddelbart efter en gennemgang af stofområdets obligatoriske teksttyper.

Nyhedstekster

Nyhedsgenrerne findes i en mangfoldighed af medier. I en danskfaglig sammenhæng er det interessante, hvordan nyhederne sprogligt udformes og disponeres afhængigt af mediet, og hvilken betydning denne udformning har for vores reception af nyhederne og for vores oplevelse af den verden, der rapporteres om. Kursisterne skal stifte bekendtskab med forskellige nyhedsgenrer som f.eks. interviewet, reportagen, featuren og kommentaren, og når de betragter mere end ét medium, vil de kunne se, at de forskellige nyhedsgenrer præsenteres forskelligt i f.eks. dagblade, tv, radio og på internettet. I et forløb om nyhedsgenrer vil man kunne undersøge tv-nyhedsudsendelsens bevidst planlagte nyheds-”mix” og nyheds-”flow” og web-avisens tilbud om en anden grad af valgfrihed til selv at prioritere og navigere.

Nyhedsteksterne har også deres egen teksthistorie, der kan bruges forløbsstrukturerende eller inddrages i forbindelse med den historiske litteraturlæsning. Den kan fortælles fra fremvæksten af avismediet i

1800-tallet, eller helt fra middelalderens omrejsende skjalde og frem til vores tids flermediale journalistik.

Dokumentartekster

I arbejdet med dokumentarbegrebet skal kursisterne opnå kendskab til dokumentaren som en medietekst, der tager udgangspunkt i virkelige begivenheder, virkelige miljøer og virkelige personer samt dens forhold til tilgrænsende genrer som f.eks. nyhedsgenrerne, biografien og den historiske roman.

Kursisterne kan undersøge dokumentarisk anlagte radiomontager med fokus på deres billedskabende brug

af lyd, deres forløbsog fortælleforhold og deres forskelligartede blandingsforhold mellem fakta og fiktion. Tv-dokumentarer, realityserier, -magasiner og -shows kan analyseres med fokus på grader af iscenesættelse og brug af filmiske virkemidler m.h.t. billedæstetik, klipning, persontegning, forløbsstrukturer og fortællerholdninger og med fokus på deres præg af sagsorienteret information hhv. seerorienteret underholdning.

Fiktionstekster

Fiktionstekster inden for det mediemæssige stofområde findes i mange forskellige genrer og formater. Det kan dreje sig om spillefilm, kortfilm, tv-film og tv-serier, radiodramaer samt diverse former for hyperfiktioner og interaktive fiktioner.

Arbejdet med læsning af levende billeder kan oplagt baseres på arbejde med læsning af faste billeder, hvor basal billedæstetisk terminologi vedr. billedtyper, kommunikationsforhold, motiver, udsnit, perspektiv, farver og linjeføring er behandlet. De væsentligste formelle elementer, der føjer sig til, når perspektivet er levende billeder, er kamerabevægelser, klipning, lyd og forløbsstruktur. Korte formater som kort- og novellefilm og helt korte formater som reklamefilm, der afvikler deres historier meget økonomisk og stramt, er velegnede teksttyper, som det er overkommeligt at lave dybdegående analyser af.

I hyperfiktioner og spil kan lydeffekter, billedæstetik og plot analyseres, og det kan undersøges, hvorledes modtagerdobbelrollen som modtagende læser og aktiv, vælgende spiller påvirker oplevelsen.

Visuelle udtryksformer

I undervisningen kan visuelle udtryksformer af mange forskellige typer inddrages og undersøges, uden at målet nødvendigvis er en egentlig, selvstændig billedanalyse, og kursisterne er ikke forpligtet på et bestemt billedanalytisk begrebsapparat, endsig på en kunsthistorisk paratviden. Men det er nødvendigt, at analysen af tekster fra de billedbærende medier medtænker det bidrag til den tekstlige helhed, som billedsiden leverer.

En danskfaglig billedlæsning kan beskæftige sig med forhold som:

- Kommunikationssituation
- Intenderet brug og betydning
- Fascinationskraft
- Mulige forsøg på manipulation med beskueren
- Forholdet mellem førstehåndsindtryk og dybere betydningslag
- Eventuelle intertekstuelle relationer til f.eks. andre billeder eller til film, litterære tekster eller mytiske eller populære forestillinger
- Påvirkning af forskellige beskuergrupper.

Visuelle udtryksformer vil særligt ofte kunne behandles i tilknytning til arbejdet med sprog eller litteratur. F.eks. indgår billedsiden ofte i samspil med verbaltekstsiden i reklamer og annonceres kommunikationsstrategi og retoriske appelstruktur. Kunstbilleder og plakater er eksempler på visuelle udtryksformer, som med fordel kan inddrages i f.eks. den historiske litteraturlæsning, og de findes derfor også i de litteraturhistoriske fremstillinger. Illustrationer er eksempler på receptioner, og ved at sammenligne illustrationer til samme tekst kan man få et anskueligt indtryk af ændringer i eftertidens oplevelse af teksten.

Et værk i form af et større afrundet dansksprog medieprodukt

Medieværket kan være en spillefilm, et computerspil, dagens avis eller et ugeblad fra a til z, en aftenprogramflade på en radio- eller tv-kanal, en omfattende hjemmeside, en cd-rom, en interaktiv fortælling. Der er tale om medieprodukter, der ikke hurtigt kan overskues, men kræver en nærmere gennemgang af de forskellige mere eller mindre selvstændige enkeltdele, inden man kan sammenfatte og fortolke eller karakterisere den samlede betydning og funktion. Hvorvidt en kortere dokumentarudsendelse eller en episode i en tv-serie vil kunne regnes for et medieværk, afhænger af graden af fordybelse. Der er tale om en værklæsning på linje med den litterære, og det er hensigten, at læsningen ligger på et lignende niveau med hensyn til nærlæsning, overblik og perspektivering, herunder påvirkningen af forskellige modtagergrupper.

Nedenfor uddybes de to analytiske værktøjer i det mediemæssige stofområde.

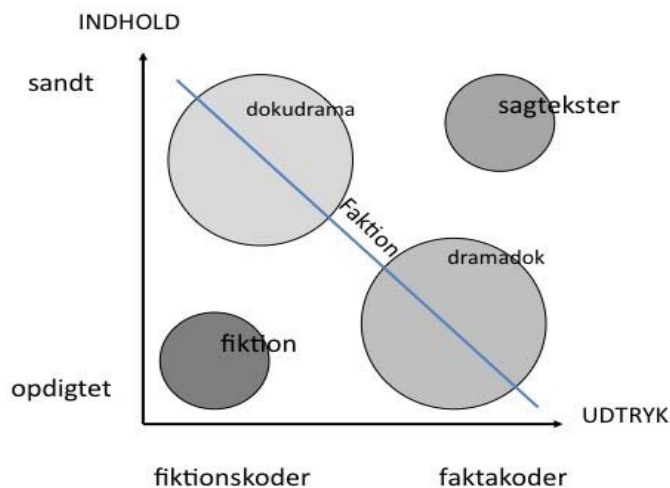
Nyhedskriterier

Kursisterne skal i hovedtræk kende og forstå den praktiske anvendelse af de almindeligst forekommende nyhedskriterier, når f.eks. nyhedssektioner i dagblade eller nyhedsudsendelser i radio eller tv skal planlægges og enkeltnyheder prioriteres.

I tillæg til de klassiske kriterier vil det ofte være relevant at undersøge, om supplerende, mindre reflekterede nyhedskriterier, som f.eks. ”billedkriteriet” (Er der gode billeder i denne sag?) eller ”eksklusivitetskriteriet” (Er vi de første/de eneste med denne historie?), kan have spillet ind på placering og/eller prioritering af en konkret, analyseret tekst.

Fiktions- og faktakoder i stofområdets teksttyper

Fiktions- og faktakoder er betegnelser for særlige virkemidler, der har betydning for, om en tekst opfattes som fiktion eller som fakta. Ultranære billedudsnit, perspektiver langt fra normalperspektivet, stærkt farvet lysætning, dramatisk klipning og underlægningsmusik er stærke fiktionskoder, og hvis disse kombineres med et faktisk indhold, opstår særlige faktionsformer. Andre faktionsformer opstår, når opdigtede historier fortælles på måder, vi forbinder med faktareportage. Kursisterne kan trænes i at analysere og vurdere sådanne blandingsformer i de mange medietekster, der ikke holder sig til enten at fortælle fiktive historier med fiktionskoder eller berette om faktiske forhold med faktionskoder. Figuren nedenfor illustrerer fire forskellige fiktions- og faktapositioner, som kursisterne med fordel kan præsenteres for:

1

2.2.4 Mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed

Arbejdet med mundtlighed og skriftlighed skal sætte kursisterne i stand til at udtrykke sig præcist, nuanceret og formidlingsbevidst. Der arbejdes med en vifte af mundtlige og skriftlige formidlingsformer, hvoraf nogle rækker ind i andre fag (læreplanen, 2.2).

Undervisningen i mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed har til formål at gøre kursisterne til gode sprogbrugere med sans for sproglige nuancer, der gør formidlingen målrettet og effektiv. I arbejdet med produktion af tekster udvikler de deres sans for formidlingssituationen og den hertil hørende fornemmelse for ordvalg, sproglig variation, stilniveau, rytme og klarhed i opbygningen af sproglige meningshelheder. Det er naturligt, at mange af de forhold, der gælder for det sproglige udtryk, er fælles for mundtlig og skriftlig ud-

tryksfærdighed. I undervisningen illustreres det, hvordan det klare, umisforståelige sproglige udtryk er nøje knyttet til kommunikationens konkrete hensigt, modtager og genre. Kursisterne trænes i at skelne mellem og vurdere forskellige udtryksformer som eksempelvis det personligt prægede udtryk og den fagligt argumenterende fremstilling.

Til mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed er knyttet følgende tre elementer:

- Et forløb om mundtlighed med udgangspunkt i begreberne førstesprog og andetsprog- Et forløb om skriftlighed- Mundtlige oplæg og tekstproduktion.

Disse elementer behandles undervejs i beskrivelserne af det mundtlige og skriftlige arbejde nedenfor.

Mundtlig udtryksfærdighed

I arbejdet med mundtlig fremstilling fremhæver de faglige mål følgende to fremstillingsformer: *holde oplæg og argumentere for et synspunkt* (2.1). I arbejdet kan indgå forskellige former for envejskommunikation (f.eks. tale, oplæg, foredrag), tovejskommunikation (f.eks. samtale, interview) og flervejskommunikation (f.eks. debat, diskussion), hvor bl.a. kursistens argumentationsfærdigheder kan trænes. I forbindelse med *mundtlige oplæg* og foredrag øver kursisterne den selvstændige, sammenhængende fremlæggelse for en større gruppe; det er vigtigt, at de opnår færdighed i såvel mindre, afgrænsede oplæg som i større og mere komplekse foredrag. Det er hensigtsmæssigt, at kvalificerede lærerforedrag demonstrerer, hvordan man kan formidle et fagligt stof.

I tilknytning til det løbende arbejde med mundtlig udtryksfærdighed afvikles i første halvdel af kurset *et forløb om mundtlighed med udgangspunkt i begreberne førstesprog og andetsprog* (2.2). Forløbet skal bevidstgøre kursisterne om begreberne første- og andetsprog, så de bliver i stand til *at foretage sprogsammenligninger og reflektere over egen sprogindlæring* (2.1). I forløbet præsenteres kursisterne for og øver forskellige mundtlige genrer. Forløbet kan struktureres som en eller flere sammenhængende blokdage eller placeres over et par uger i de almindelige dansktimer. Det vigtige er, at kursisterne introduceres til mundtlighed på en sådan måde, at enkeltelementer fra kurset senere kan trækkes frem, uddybes og nuanceres. Kursisterne præsenteres for egnede teknikker og redskaber i forbindelse med forberedelse, afvikling og evaluering af mundtlige fremstillinger. De kan ligeledes introduceres til forskellige retoriske virkemidler og arbejde med mundtlighed både i forbindelse med reception og produktion. I forløbet kan indgå elementer som eksempelvis:

- arbejde med forskellige mundtlige udtryksformer og kommunikationssituationer med særligt fokus på forskellige talegenrer
- arbejde med teknikker, der kan anvendes i retorikkens klassiske faser af arbejdet med oplæg og taler (i forbindelse med at indsamle og strukturere stoffet samt formgive, øve og fremføre talen)
- hensigtsmæssig brug af tavle og præsentationsprogram
- bevidsthed om rum, stemme, kropssprog og tilhørerreaktioner.

Forløbet skal igangsætte en proces, hvor kursisterne bliver vant til og sikre i at udtrykke sig mundtligt, med brug af nogle redskaber, der kan hjælpe dem til at vælge en passende udtryksform. Det særligt tilrettelagte forløb kan naturligvis ikke stå alene. Der er behov for et systematisk arbejde med mundtlighed, hvor der gradvist stilles større krav ikke kun til det mundtlige udtryk, men i lige så høj grad til indholdet og formidlingsbevidstheden.

Skriftlig udtryksfærdighed

Vedrørende arbejdet med skriftlig fremstilling fremhæver de faglige mål centrale fremstillingsformer som: *redegørelse, diskussion, analyse, fortolkning og perspektivering i en praktisk formidlingsmæssig sammenhæng* (2.1).

Det er ikke mindst målet for arbejdet med skriftlig fremstilling, at kursisterne bliver i stand til at formulere sig ubesværet og foretage struktureringsmæssige, retoriske og stilistiske valg, der er relevante i den konkrete sammenhæng. Kursisterne lærer at skrive ved at skrive meget og blive vejledt konstruktivt og individuelt.

Det er afgørende, at kursisterne får praktiske erfaringer med, at det at skrive er et håndværk, der kan læres, og ikke kun et spørgsmål om en særlig inspiration.

I tilknytning til det generelle arbejde med skriftlig udtryksfærdighed afvikles i første halvdel af kurset *et særligt tilrettelagt forløb om skriftlighed*, hvor kursisterne introduceres til skrivning som både et sæt procesværktøjer og som noget, der skal føre til et afrundet produkt. Forløbet kan struktureres som en eller flere sammenhængende blokdage eller placeres over et par uger i de almindelige dansktimer. Det vigtige er, at kursisterne introduceres til skriftlighed på en sådan måde, at enkeltelementer fra kurset senere kan trækkes frem, uddybes og nuanceres. Kursisterne præsenteres for egnede teknikker og redskaber i forbindelse med skriftlig fremstilling.

I forbindelse med *procesvinklen* kan følgende elementer indgå:

- vekslen mellem brug af kreative skriveteknikker og kritisk-redigerende teknikker
- brug af stikord (f.eks. brainstorming, mindmap og egentlig disposition)
- udformning af sammenhængende tekstudkast (f.eks. tænkeskrivning og egentlige kladdeudkast)
- brug af heuristiske metoder (dvs. metoder, hvor kursisterne spørger ind til stoffet)
- skelnen mellem tekstens overordnede, globale dele (problemformulering, argumentation og dokumentation, vægtning af stof, adressatrelevans)
- etablering og justering af sammenhænge mellem form og indhold (disponering af stof, indledende og konkluderende afsnit, afsnitsovergange, detaljeringsgrad).

I forbindelse med *produktvinklen* kan kursisterne med fordel introduceres for et tekstlingvistisk begrebsapparat og herigennem opnå blik for teksters *sammenhængskraft*, fra sætningsniveau til afsnitseller tekstniveau. Introduktionen til tekstlingvistikkens grundbegreber kan eksempelvis tage udgangspunkt i følgende begreber:

- hensigt, herunder fokus og en synlig rød tråd i fremstillingen
- tekstnorm: genrevalg og komposition
- kohærens: relationen mellem det overordnede emne og de underordnede temaer, herunder afsnitsinddeling, progression og relevans
- kohæsion: sammenbindingsrelationer mellem ordene i en sætning og mellem enkeltsætninger.

Hertil kommer træning i at gøre teksten målrettet over for modtagerne og give den appel, f.eks. med rubriker, der både kan vække opmærksomhed og udpege fokus, med et appetitvækkende anslag, med temposkift og med en afslutning med pointe. Her kan autentiske journalistiske tekster indgå som inspirerende og sommetider afskrækkende eksempler.

De æstetiske og korrektheds-mæssige forhold (stavning og tegnsætning, de genrebestemte krav til ydre form og opsætning, korrekt henvisning til noter, kilder, litteraturlister osv.) indgår naturligvis med vægt, når kursisten skal forholde sig til sin egen tekst som produkt.

Det er oplagt, at de færdigheder og teknikker, som kursisterne møder i forløbet om skriftlighed, først efterhånden som de arbejder med skriftlighed, bliver til færdigheder og rutiner, og det er derfor meget centralt, at skriveteknikkerne fra forløbet følges op og indarbejdes i den fortsatte undervisning, både i de enkelte fags specielle skriftlige opgaver og i de tværfaglige skriveprojekter. Progressionen i det skriftlige arbejde tages op i afsnit 3.2.

Udtryksfærdighed og andre fag

Som det fremgår af afsnittets indledende citat fra læreplanen, skal arbejdet med mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed række ind i andre fag. Dette kan eksempelvis ske på følgende måder:

- Kursister arbejder i psykologi med emnet Ødipus-komplekset, som de i dansk skal formidle til en bred offentlighed. I dansktimerne udvælger kursisterne centrale og opsigtsvækkende litterære eksempler og analyserer dem, så de kan indgå i formidlingen. Desuden diskuteres formidlingsdimensionen – hvordan bliver den faglige formidling mest overbevisende og målgruppeorienteret? Til sidst udarbejdes konkrete eksempler på et foredrag og posters om emnet.

- Kursister arbejder i samfundsfag med holdninger for og imod indførelsen af den fælleseuropæiske valuta i Danmark. I dansktimerne går teksterne fra samfundsfagstimen igen og suppleres med eksempler på plakater, kampsange og evt. digte/noveller i tilknytning til emnet. Kursisterne skriver i grupper en argumenterende artikel til avisen med fokus på lokalisering af synspunkter, analyse af argumentationsformer og efterfølgende diskussion af synspunkter, virkemidler og virkning.
- I samarbejde med biologi og kultur & samfundsfag læser holdet fagtekster af og om Charles Darwin og eksempler på skønlitteratur inspireret af hans udviklingslære. Kursisterne udarbejder pjecer om, hvordan Darwins teori er blevet opfattet og anvendt i eftertiden af enten udvalgte naturvidenskabsfolk, religiøse retninger eller forfattere.

2.3 Supplerende stof

Forskellen mellem kernestof og supplerende stof er ikke stor i dansk. De afsatte 15% af uddannelsestiden til supplerende stof skal sikre tid til fordybelse i emner og problemstillinger, som ikke nødvendigvis har fundet vej til kernestoffet, men som alligevel kan bidrage til indfrielse af faglige mål i faget. Da det supplerende stof er selvvalgt, kan det selvsagt ikke forpligte til centralt stillede prøver. Ved mundtlig eksamen forpligter stoffet til gengæld på samme måde som kernestoffet.

Nedenfor bringes et idékatalog – inddelt efter stofområder – med forslag til fokuspunkter i det supplerende stof.

SPROG

1. I et *Differentieret undervisningsforløb om sprog* kan der inddrages emner som ordklasser (f.eks. kombineret med interaktive øvelser), semantik (herunder abstraktionsstigen), sproglig variation (f.eks. synonymer, homonymer, antonymer, idiomatik og fremmedord), sproghistorie, etymologi, sprogtyper (herunder en sammenligning af strukturen i kursisternes eget modersmål med opbygningen i det danske), udtale samt ortografi. Såfremt resultatet af kursisternes individuelle undersøgelser og resultater er interessante for de øvrige kursister, kan undersøgelsen fremlægges for hele klassen.

2. *Det før-faglige ordforråd* spiller en betydelig rolle for en to-sproget kursist, idet det ofte volder større problemer end det fagspecifikke ordforråd, som kursisterne er mere fortrolige med. En biologibog er f.eks. en stor udfordring for en tosproget kursist. Følgende citat rummer mange såkaldt før-faglige ord, som kan være ukendte for kursisten: ”Inde i lungen deler lungearterien sig i et meget finmasket kapillærnet som er vævet ind over alt i lungevævet... Atmosfærisk luft suser ned i lungerne... herved opstår et undertryk som suger luften ... ind i lungerummets små hulrum.”

I faget historie fik en tosproget kursist til opgave at understrege ukendte ord i en tekst om Versailles-traktaten. Teksten fylder tre sider og er kun en lille del af lektien til pågældende historietime. Resultatet var 15 før-faglige ord, fx træde i kraft, anmodning, ligeledes, varig, erstatte, frist, påhvile, yde. Derudover var der adskillige faglige ord: våbenstilstand, garnison, mobiliseringsforanstaltning, torpedo, stabelafledning osv., i alt 20 af slagsen. Alle ordene kan slås op i ordbogen, men dette forlænger forberedelsesarbejdet betydeligt. Hvis fysiklæreren eksempelvis forklarer det fagspecifikke ord ”friktion” med ”gnidning”, kan kursisten kun bruge denne forklaring, hvis ordet gnidning er forstået. Ordbogsopslag hjælper sjældent i sådanne situationer. I nudansk ordbog forklares ”gnidning” således ved uenighed mellem parterne!

Ovenstående viser, at det kan være nyttigt at tilrettelægge et samspil med andre fag, således at lektierne/opgaverne læses med et sprogligt fokus i dansk, før den fagspecifikke opgave løses.

3. I et forløb om *Mundtlighed og skriftlighed* er der mulighed for at tydeliggøre forskellen mellem det mundtlige og skriftlige udtryk ved at lade undersøge de sproglige, stilistiske forskelle mellem de to kommunikationsformer. Derefter kan det være illustrativt for kursisterne at skrive en mundtligt udformet tekst med mange talesprogstræk om til en skriftlig fremstilling. Det kunne eksempelvis være et interview med en person, der skrives om til et skriftligt portræt af vedkommende.

LITTERATUR

1. I et forløb om *Kulturelle møder* er der som følge af kursisternes mangeartede kulturelle bagage gode muligheder for at skabe kulturelle møder i globalt perspektiv. Det kan tilrettelægges gennem et udvalgt emne som f.eks. betydningsfulde forfattere i kursisternes hjemland eller naturen i kunsten. Kursisterne bidrager med dansksprogede tekster, bånd, billedmateriale og andre medieprodukter.

2. I et forløb med *Forfatterskabslæsning* vil der ved valg af brede og omfangsrige forfatterskaber være muligheder for at give flere kursister tekster, der modsvarer deres interesser og behov for udfordringer, og arbejdet kan organiseres på mange måder, så ikke alle kursister i en klasse nødvendigvis læser det samme forfatterskab eller de samme tekster fra ét og samme forfatterskab. Mange vil måske se en fordel i at arbejde med et afsluttet forfatterskab, men dette er ikke en nødvendighed. Uanset det valgte forfatter-skabs karakter af periodebundethed kan man arbejde med forfatterskabets litteraturhistoriske placering, f.eks. ved at behandle flere forskellige litteraturhistoriers syn på forfatterskabet, ligesom man vil kunne interessere sig for en placering af forfatterskabet i en international litteratur- og kulturhistorisk sammenhæng. Man kan også indkredse forfatterskabets placering og status i nutidens brede offentlighed ud fra anmeldelser, tv-optræden, bestsellerlister, biblioteksudstillinger, pristildelinger, portrætartikler m.m.

MEDIER

1. I et forløb om *Mediehistorie* kan der arbejdes med udviklingen fra avisens fire-blads-system og frem til vore dages omnibus- og gratisaviser herunder digitaliseringen af nyhedsmediernes.

2. I et forløb om *film og tekst* læses kortfilm eller spillefilm og tekster med fælles temaer med fokus på mediernes forskellige betingelser, muligheder for at fortælle deres historier, virkemidler og virkning. Filmmatiseringer af romaner eller noveller kan indgå og belyse emnet på deres måde.

3. Et forløb om *populære skabeloner* i flere medier former sig bl.a. som en undersøgelse af, hvilke handlings- og karakterformler genrer som folkeeventyr, western, melodrama, romantik, krimi osv. er bygget op over, og hvordan disse formler kommer til udtryk i hhv. f.eks. ugeblade, tegneserier, brætspil, computerspil, tv-serier, bøger og film.

3. Tilrettelæggelse

Undervisningen skal tage udgangspunkt i et fagligt niveau svarende til dansk som andetsprog, niveau D, (almen voksenuddannelse) og dansk trin 2 samt 10.-klasse-prøven i dansk, men bør tage højde for, at indgangsniveauerne for de enkelte kursister kan være forskellige med hensyn til forudsætninger i dansk sprog og kultur og med hensyn til kursisternes egne sproglige og kulturelle forudsætninger.

3.1 Didaktiske principper

Det er vigtigt, at der i undervisningens tilrettelæggelse lægges vægt på at få stofområderne og arbejdet med mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed til at udgøre en sammenhængende helhed. Undervisningen skal tilgode udviklingen af såvel kursisternes mundtlige og skriftlige sprogfærdighed som deres viden om dansk sprog og kultur. Der lægges vægt på, at arbejdet med sprogfærdighed og fagets emner planlægges og gennemføres som en helhed med fokus på og samspil mellem de fire kommunikative kompetencer.

I en introduktionsperiode er det derfor vigtigt at danne sig et overblik over de forskellige danskfaglige forudsætninger, som kursisterne møder med. Det kan gøres ved hjælp af screeninger og diverse sprogligt testmateriale, mundtligt såvel som skriftligt. I forlængelse heraf kan der planlægges undervisningsformer, der tilgodeser kursisternes faglige standpunkt, og hvor forskellige former for undervisningsdifferentiering, par- og gruppearbejde medtænkes.

Undervisningen bygges op af tematisk afgrænsede forløb, hvor man kan vælge i et givent forløb at lægge et overordnet fokus på enten sprog, litteratur eller medier, men det er vigtigt, at stofområderne integreres i alle de sammenhænge, hvor det er naturligt. Ligeledes kan undervisningen tilrettelægges som en vekselvirkning mellem forløb, der giver overblik, og forløb, der fokuserer på fordybelse.

Fokus på kommunikativ kompetence og andetsprogssituationen indgår i overvejelserne omkring emnevalg. Kursisterne skal så tidligt som muligt udvikle en forståelse for, hvad der er det særlige ved danskfaget, og hvad færdighederne, som man erhverver sig via arbejdet med forskellige typer tekster, kan bruges til, også uden for klasselokalet. Undervisningen skal tilvejebringe en bevidsthed hos kursisterne om, at man i dansk bliver god til at forholde sig analyserende og diskuterende til mange former for tekster, skrevne såvel som mundtlige, og om, at man i dansk lærer at udtrykke sig i mange forskellige genrer og kommunikationssituationer.

Kursisternes sprogfærdighed tilgodeses ved, at der til det øvrige emnearbejde knyttes en struktureret sprog-pædagogik, som betyder, at de fire færdigheder (lytte, tale, læse og skrive) anvendes systematisk. Undervisningen tilrettelægges, så kursisterne er sprogligt aktive og dermed får lejlighed til at udvide og automatisere deres sprogkunderskaber. Der anvendes gruppe- og pararbejde for at sikre, at den enkelte kursist opnår mest mulig sprogbrugstid. Indbyrdes kan de fire færdigheder støtte hinanden. F.eks. kan tekstlæsning foregribes af en klassesamtale, der har til formål at aktivere forforståelse og ordforråd inden for et givet emne, eller gruppearbejde kan forberedes gennem løsning af individuelle opgaver.

3.2 Arbejdsformer

Det er vigtigt, at arbejdsformerne tager hensyn til kursisternes forskellige faglige forudsætninger og det, at de kommer fra meget forskellige sprog- og kultursamfund. Kursisterne tilegner sig ikke dansk sprog og kultur på samme måde og i samme tempo. Ved at lægge vægt på differentieret undervisning kan læreren tilgode disse forhold.

Danskfaget er forpligtet på at anvende en række forskellige arbejdsformer: lærerforedrag, individuelt arbejde, kursistoplæg, klassesamtale, gruppearbejde samt internetbaseret tilrettelæggelse. Det vil være naturligt, at læreren i tilrettelæggelsen af arbejdsformerne medtænker en progression i undervisningsformerne, der starter med høj lærerstyring og gradvist bevæger sig mod lav styring, i takt med at kursisterne udvikler større selvstændighed. Udover progression i krav til selvstændighed kan undervisningen også tilrettelægges, så arbejdsformerne både udfordrer kursisternes produktive og receptive færdigheder. Kursisterne skal ikke kun lære at forholde sig til informationer fra tekster, lærer og de medstuderende, men i lige så høj grad at formidle informationer til lærer, de medstuderende og til reelle eller tænkte modtagere uden for klasseværelset.

Det skriftlige arbejde

Det skriftlige arbejde indgår naturligt i fagets øvrige discipliner, således at det at formulere sig skriftligt bliver en integreret del af tekstarbejdet og tænkearbejdet med fagets stof og fagets metode.

Kursisterne skal først og fremmest vænne sig til at skrive meget og ofte, så det at udtrykke sig skriftligt bliver en naturlig måde at arbejde sig gennem faglige problemstillinger på. Kursisterne skal vænne sig til at bruge det at skrive som redskab til at igangsætte tanker, som led i en erkendelsesproces, til at bearbejde oplevelsen af tekster og andre indtryk og som et redskab til kommunikation og formidling. De skal lære at beherske teknikker, der kan sætte dem i gang med skriveopgaver, variations- og gentagelsesteknikker, der kan bringe dem videre, når de går i stå, og føre et skriveprojekt igennem til et færdigt produkt inden for de rammer, der er afsat med hensyn til tid, omfang, genre osv. Dette arbejde igangsættes i det obligatoriske forløb nævnt i 2.2.4.

I bekendtgørelsen er det fastsat, at der forhåndstildeles 75 timer i kursisttid til skriftligt arbejde i dansk. De faglige mål i dansk stiller krav om beherskelse af en række specifikke skriftlige fremstillingsformer, som dels rækker ud til andre fag, og som dels genfindes i den skriftlige prøve i faget: Kursisterne skal *kunne anvende centrale skriftlige fremstillingsformer (herunder redegørelse, diskussion, analyse og fortolkning) med formidlingsbevidsthed* (læreplanen, 2.1).

Man må i arbejdet med fagets skriftlige dimension skelne mellem det lange udviklingsforløb, der fører frem til den afsluttende prøve, og så selve prøven. Derfor skal arten af det skriftlige arbejde have en klar progression, så kursisterne trinvist arbejder sig fra træning af fremstillingsformer i korte opgaver med klart afgrænset fokus frem mod mere komplekse opgavetyper, der kræver beherskelse af både de relevante fremstil-

lingsformer og de bagvedliggende genrer. (Se i øvrigt afsnit 4.1 om portfolioevaluering). Det er næppe tilrådeligt at præsentere kursisterne for hele eksamensopgavesæt før tidligst i slutningen af kursets første halvdel – med mindre det har til formål netop at illustrere slutmålene. Det er tanken, at kursisttiden veksler fra opgave til opgave, afhængig af den stillede opgave. Nedenfor gives eksempler på, hvordan kursisttiden og lærerens rettetarbejde kan anvendes:

- Genafleveringer: Kursisten afleverer i to tempi:
- Først afleveres en del af besvarelsen (f.eks. en indledning eller en redegørelse), læreren giver respons og besvarelsen laves færdig
- Først afleveres en hel besvarelse, læreren giver respons og besvarelsen justeres og genafleveres
- Fokuseret retning: Der udmeldes 2-3 fokuspunkter (f.eks. formidlingsbevidsthed, tydelig sammenhængskraft, dokumentation i form af relevante citater), som vil være omdrejningspunkt, når læreren giver tilbagemeldinger på det skriftlige produkt.
- Gruppeafleveringer: Som afslutning på et projektforsløb i dansktimerne afleverer grupperne et skriftligt produkt.

Der trænes også i at udnytte gruppeforberedelsen til eksamen. Her opøver kursisterne centrale rutiner i at drøfte emne, genre, tekstmateriale, hensigt og formidlingsgreb. Gruppens medlemmer lærer bl.a. at hjælpe hinanden med at afklare begreberne, forstå fællesteksterne, udvælge centrale citater, skabe overblik og at finde supplerende eksempler fra undervisningen, fra hverdagen eller fra medierne.

3.3 It

Formidling med it-værktøjer

It anvendes i danskfaget både som redskab og som mål for læring. It er redskab i form af tekstbehandlings- og præsentationsprogrammer. Arbejdet med præsentationsprogrammer som f.eks. PowerPoint kan med fordel kombineres med arbejdet med mundtlige oplægs- og talegenrer, fordi sådanne programmer netop har til formål at strukturere og understøtte mundtlige oplæg, hvorved der skabes overblik og forståelse. Fordelen ved anvendelsen af præsentationsstøttende programmer er endvidere, at det medvirker til at give kursisterne en bevidsthed om, at oplæg ikke kun bør adresseres til læreren.

Virtuelle arbejdsformer

I forbindelse med elektronisk informationssøgning er det nødvendigt at introducere kursisterne til, hvordan mængden af informationer på internettet håndteres på en fagligt hensigtsmæssig og effektiv måde. Her kan læreren med fordel præsentere kursisterne for og lade dem sammenligne forskellige websites, der mere eller mindre lodigt og troværdigt behandler det samme danskfaglige emne. Man kan ligeledes sikre kvalitet i søgningen ved at udlevere kommenterede referencer til websites, hvor det faglige niveau er passende.

Kursisterne og læreren kan med fordel udarbejde stof til egne websider som led i undervisningen. Holdets website kan rumme forløbsbeskrivelser, oversigter, logbogsnotater, links og lignende informationer, som skaber overblik for kursisterne, men også kreative og/eller fagligt formidlende kursistprodukter (f.eks. PowerPoint-filer) og andre former for afrapporteringer kan placeres på hjemmesiden. Websitets karakter af offentligt dokument kan motivere kursisterne til at være indholdsmæssigt præcise og sprogligt korrekte. I en række systemer, f.eks. Google Sites, kan der indlægges en progression i dette offentliggørelsesarbejde, idet delsites kan adgangs begrænses, så det kun er f.eks. klassen eller skolen, der kan læse med.

Elektroniske programmer

Der findes en række forskellige elektroniske programmer til hjælp i forbindelse med kursisternes skriftlige arbejde. Hertil hører *kommenteringsprogrammer*, hvor fejl og mangler kommenteres direkte i kursistens tekst, med mulighed for at lave links eller anden form for henvisninger til baggrundsstof, grammatiske regler og lignende. Kommenteringsprogrammer er fast inventar i flere elektroniske konferencesystemer, men nogle af funktionerne findes også i tekstbehandlingsprogrammet Word og i Adobe Acrobat Writer.

3.4 Samspil med andre fag

Som led i hf-enkeltfagsbekendtgørelsens overordnede mål om at sikre et samspil mellem fag, når der er tale om fagpakker, skal en del af den danskfaglige undervisning, når det er muligt, koordineres, planlægges og afvikles i samarbejde med andre fag i fagpakken. Danskfagets samspil med andre fag baseres på et fagligt fundament, der sikrer, at fagets centrale kundskaber og færdigheder anvendes.

Overordnet kan samspillet med andre fag foregå på to måder. Der kan være tale om et formaliseret samarbejde, hvor dansklæreren i samarbejde med en faglærer fra et andet fag planlægger et fælles forløb. Der kan ligeledes være tale om en fagintern toning af danskfaget, hvor der i tekstudvælgelsen og arbejdsformerne eksempelvis tages højde for, hvilken fagpakke kursisterne er del af.

Som eksempler på forløbsbaseret samarbejde med andre fag kan følgende nævnes:

- *matematik* om ræsonnementet, argumentation og brug af symboler
- *fysik* om verdensbilleder, videnskabsteori mv.
- *sprogfagene* og *dramatik* om litterære perioder, genrer, forfatterskaber eller metoder
- *musik* og *billedkunst* om stilhistorie mv.
- *mediefag* om filmanalyse, filmiske virkemidler og mediegenerer
- *samfundsfag* om forløb om mediernes rolle i meningsdannelsen, modernisme, velfærdsstat mv.
- *biologi, idræt* og *billedkunst* om kroppens betydning.

Som eksempler på toning af danskfaget i den almindelige danskundervisning kan følgende nævnes:

- For kursister med en naturvidenskabelig fagpakke fokuseres der på, hvordan naturvidenskabelige resultater kan formidles i faglitteratur på forskellige niveauer, og hvordan en naturvidenskabelig livsanskuelse kan udtrykkes i fiktive tekster
- For kursister med psykologi, mediefag og samfundsfag bruges dele af tiden til arbejde med supplerende stof på et forløb om mediernes faktiske effekt på den enkelte mediebruger og på hele samfundet
- For kursister med en sproglig fagpakke bruges dele af det supplerende stof på et forløb om oversættelser som udtryk for en særlig reception med eksempler på fortolkende valg hentet fra oversættelser af fiktive og ikke-fiktive tekster på kursisternes fremmedsprog.

Eksamensprojektet

Eksamensprojektet udarbejdes i 1-3 fag. Rammerne for Eksamenprojektet er nærmere beskrevet i henholdsvis læreplan og vejledning for Eksamenprojektet. Det er vigtigt, at vejlederen/vejlederne sikrer, at kursisten som led i besvarelsen af opgaven får mulighed for at vise faglig fordybelse, der afspejler, at dansk indgår i projektet på A-niveau. Det betyder, at man normalt må forvente af opgaveformuleringen, at den lægger op til, at et af målene *analysere og vurdere primært ikke-fiktive tekster i alle medier* eller *analysere, fortolke og perspektivere primært fiktive tekster i alle medier* kan komme i spil i bedømmelsen. Det vil her være nærliggende, at problemformuleringen beder om en funktionel tekstlæsning. Det er imidlertid også muligt, at danskfaget medvirker i Eksamenprojektet med et fagligt formidlende sigte. Her er det ikke nok, at kursisterne formidler et eksempelvis naturvidenskabeligt emne. Man må af denne form for opgaver forlange, at kursisterne med brug af et danskfagligt begrebsapparat præsenterer de overvejelser om fremstillingsform og virkemidler, de har gjort sig i lyset af den i opgaveformuleringen udpegede målgruppe.

4. Evaluering

4.1 Løbende evaluering

Kursisternes faglige udvikling og standpunkt skal evalueres løbende. Evalueringen skal både omfatte fagets mundtlige og skriftlige dimension og fokusere på receptive såvel som produktive kompetencer.

Evalueringen af *de mundtlige færdigheder* beror dels på en vurdering af kursistens deltagelse i holdets forskellige former for mundtlige aktiviteter, herunder diskussioner og gruppearbejde, dels på kursistens evne til at for-

mulere sig sammenhængende og nuanceret om en tekst, en problemstilling eller et danskfagligt emne i længere mundtlige oplæg. Fremlæggelse af projekter med brug af forskellige former for hjælpemidler, herunder tavle og it, kan ligeledes indgå i evalueringen. For at styrke kursisternes bevidsthed om, hvad der eksempelvis kendetegner et godt mundtligt oplæg, kan holdet i samarbejde med læreren opstille en række vurderingskriterier, der sikrer, at kursisterne kan arbejde systematisk med deres mundtlige formidlingskompetencer.

Evalueringen af *de skriftlige færdigheder* tager udgangspunkt i større og mindre skriveøvelser og i mindre skriftlige prøver. Det er naturligvis vigtigt, at kursisten stifter bekendtskab med den form for skriftlige opgaver, som den afsluttende skriftlige eksamen omfatter. Omvendt er det også nødvendigt og hensigtsmæssigt, at kursisten får lejlighed til at skrive i andre former og genrer undervejs i forløbet, så også evalueringsgrundlaget bliver nuanceret og bredt.

For at sikre en kontinuitet i arbejdet med kursistens skriftlige færdigheder skal der i kurset for hver kursist etableres en *portfolio*. Portfolien kan være fysisk eller elektronisk. Elektroniske portfolier er funktionelt fysiske portfolier overlegne, og de passer bedre sammen med det forhold, at stort set alle kursister udarbejder deres besvarelser digitalt og også ofte med fordel kan aflevere dem digitalt og modtage dem på ny digitalt rettede. Uanset formen indeholder portfolien et udvalg af kursistens skriftlige arbejder. Udvalget skal have en gennemæssig og tidsmæssig spredning, der gør det muligt for underviseren at forholde sig til kursistens faglige udvikling som skriver.

Portfolien er på en gang et diagnostisk og et procesorienteret redskab, der kan klarlægge kursistens styrker og svagheder og danne udgangspunkt for en dialog mellem kursist og lærer om, hvordan kursisten kan forbedre sig. I sit oplæg til kursisternes individuelle udvælgelse blandt egnede tekster til portfolien kan læreren med fordel vise eksemplariske tekster, skrevet i forskellige danskfaglige genrer, og ved hjælp af tekstlingvistikken og tekstpragmatikken begrunde, hvorfor de pågældende tekster er gode. Portfolien er ikke kun et middel til lærerens evaluering af kursisten kursistens selvevaluering er lige så vigtig. Derfor kan portfolien også indeholde kursistens refleksioner over egen læringsproces eller skrivekompetence.

4.2 Prøveformer

Den skriftlige prøve

Den skriftlige prøve i dansk har en varighed af 6 timer. Ved prøven skal eksaminanden vælge mellem tre opgaver, der med baggrund i et tekst-/billedmateriale stiller krav om en formidling af et danskfagligt kerne-stof til en udpeget modtagergruppe. Opgaverne definerer en kommunikationssituation, hvori eksaminanden skal skrive en genredefineret tekst rettet mod en given læsergruppe. Et vigtigt sigte med prøven er således, at eksaminanden skal demonstrere sin færdighed i at gennemføre hensigtsmæssige skriftlige kommunikationsstrategier i den udpegede konkrete formidlingssammenhæng.

Prøven består af to dele, en kollektiv og en individuel. I den indledende del af prøven, der varer 1½ time, arbejdes der i grupper på normalt 3-4 personer, der får udleveret et hæfte med prøvens tekstmateriale. Gruppemedlemmerne har her mulighed for at analysere og diskutere tekstmaterialet i fællesskab herunder overveje mulige indgangsvinkler til arbejdet med stoffet. Den individuelle del af prøven, der varer 4½ time, indledes med, at eksaminanden modtager opgaveformuleringerne. I den individuelle del af prøven foretager eksaminanden det endelige valg af opgave samt den endelige udformning af besvarelsen ud fra sine notater fra den kollektive del af prøven og fra den individuelle behandling af tekstmaterialet.

Helt centralt for prøven er formidlingen af et danskfagligt stof. Eksaminanden skriver til en målgruppe i en defineret genre og i et defineret medie. Tekstmaterialet forudsættes ikke kendt af besvarelsens læsere.

Eksaminanden skal demonstrere sine kompetencer i f.eks. tekstanalyse, fortolkning, perspektivering, vurdering, kommunikationsanalyse, sproganalyse, argumentationsanalyse og behandling af skriftlige og elektroniske medier. Hertil kommer evnen til at vælge det fokus, den afgrænsning og de sproglige virkemidler, der kan fungere optimalt over for den givne modtagergruppe. Der er således tale om dels en faglig behandling af et danskfagligt stof/emne, dels en praktisk formidling, hvor eksaminanden skal vinkle stoffet og udtrykke sig præcist, nuanceret og målrettet i den givne kommunikationssituation.

Der stilles til hver eksamen opgaver i følgende tre genrer:

- Det analyserende oplæg
- Den introducerende artikel
- Den argumenterende artikel

Det analyserende oplæg har som sin kerne analyse og fortolkning, med anvendelse af relevant danskfaglig terminologi. Tyngdepunktet udgøres af analysen af en tekst fra hæfte 1, men analysen bruges til at belyse et bredere emne under inddragelse af andre tekster fra hæfte 1.

Den introducerende artikel henvender sig til en modtagergruppe, der ikke kender noget til emnet i forvejen. Artiklen skal med vægt på en tekst fra hæfte 1 og under inddragelse af andre af teksterne fra hæfte 1 skabe interesse for emnet, præsentere det og give overblik over det, eksempelvis ved at tage udgangspunkt i noget konkret, enkelt og interessant og derfra gradvist bevæge sig frem mod en mere abstrakt og sammensat oversigt over emnet.

Den *argumenterende* artikel giver et overblik over en given problemstilling ved at gøre rede for synspunkterne og evt. argumentationsformen i en eller flere tekster. Tyngdepunktet ligger i redegørelsen for en tekst fra hæfte 1, og der inddrages andre af teksterne fra hæfte 1. På denne baggrund diskuterer eksaminanden synspunkterne og perspektiverer dem. Eksaminandens egen holdning kan inddrages i diskussionen.

For yderligere oplysninger om den skriftlige prøve henvises til to dokumenttyper, som begge er tilgængelige fra danskfagets sider på www.emu.dk/gym/fag/da/uvm/fagkons.html :

- Censorvejledning
- Råd & Vink om skriftlig eksamen (nyt dokument hvert år).

Den mundtlige prøve

Eksamensgrundlaget for den mundtlige prøve udgøres af det stof, der er beskrevet i den udarbejdede undervisningsbeskrivelse i faget. Ved udarbejdelsen af undervisningsbeskrivelsen benyttes den af ministeriet udmeldte skabelon. Undervisningsbeskrivelse og eksamensspørgsmål med tilhørende prøvemateriale fremsendes til censor senest fem hverdage før første eksamensdag.

I læreplanen er det fastsat, at spørgsmålene ved den mundtlige prøve fordeles skønmæssigt over det sproglige, det litterære og det mediemæssige stofområde i størrelsesordenen 5:3:2, således at de enkelte spørgsmål har et af stofområderne i fokus. Det betyder, at det enkelte spørgsmål tager udgangspunkt i det angivne stofområde, og at dette udgangspunkt fastholdes og uddybes undervejs i eksaminationen evt. med inddragelse af kompetencer, viden eller stof fra et af de andre stofområder eller fra dem begge.

Det er i eksamensbekendtgørelsen fastslået, at prøverne skal tilrettelægges med henblik på at dokumentere graden af målopfyldelse i forhold til væsentlige mål og krav. Det betyder bl.a., at eksamensspørgsmålene inden for hvert af de tre stofområder skal fordeles passende over de læste emner/delområder med en vægt, der svarer til emnernes/delområdernes vægt i undervisningsbeskrivelsen.

Det gennemgæede stof inden for fagets tre stofområder vil være så omfangsrigt, at det altid vil være muligt at udforme et tilstrækkeligt antal forskellige eksamensspørgsmål, der dækker stoffet og de faglige mål. Det er imidlertid tilladt at lade tekster gå igen på det enkelte eksamenshold, hvis anvisningerne ikke er identiske. Se eksempler i Hf-vejledningen 2010.

Det kan være nødvendigt at tilføje enkelte ordforklaringer i et eksamensspørgsmål til dansk som andet-sprog. Her skal man som lærer opveje, hvor lang tid den enkelte kursist vil bruge på at slå op i en ordbog for at kunne forstå teksten, og hvor meget tid det vil tage fra arbejdet med det konkrete materiale.

Et eksempel på ordforklaringer tilknyttet et spørgsmål i dansk som andet-sprog ses her:

Titel	Modersmål og andetsprog
Fokus	Det sproglige område
Materiale	Mikael Niemi: <i>Manden der døde som en laks</i> , 2006, uddrag af roman, ulæst
Delspørgsmål	<p>Du skal lave en analyse og fortolkning af teksten med fokus på personernes holdning til modersmål og andetsprog. Du skal bl.a. analysere</p> <ul style="list-style-type: none"> • Moderens forhold til sit modersmål • Hendes sproglige og følelsesmæssige relation til sønnen Essaias • Essaias' reaktion • Lærer Uddes forhold til det finske sprog, og konsekvensen for eleverne • Perspektiver til forløbet om modersmål og andetsprog
Ordforklaringer	<p><i>Meänkili</i>, Tornedalsfinsk, finsk dialekt der tales som modersmål af dele af befolkningen i Tornedalen, hvor Sverige og Finland grænser op til hinanden</p> <p><i>gebrokken</i>, fyldt med fejl</p> <p><i>stadsstue</i>, fin stue</p> <p><i>huggeblok</i>, overskåret træstamme der bruges som underlag når man hugger brænde</p> <p><i>vindfang</i>, lille entré</p> <p><i>udkørt</i>, meget træ</p> <p><i>slagteblodet i bilen</i>, Essaias er blevet anklaget for mordet på Martin Udde, fordi politiet fandt blod i hans bil. Blodet stammede fra hans og faderens ulovlige elgjagt</p> <p><i>bovblad</i>, skulderblad hos vildt</p> <p><i>skarnbasse</i>, en stor bille</p> <p><i>briste</i>, gå i stykker, revne</p>

Hvert eksamensspørgsmål består af følgende elementer:

- *en titel*, der angiver spørgsmålets emne
- *et fokus*, der angiver, hvilket af de tre stofområder spørgsmålet er stillet inden for
- *et materiale*, som består af vedlagte tekster med angivelse af, om den enkelte tekst er en kendt eller en ukendt tekst
- et eller flere præciserende delspørgsmål
- evt. en eller flere ordforklaringer

Udformningen af det/de præciserende delspørgsmål skal sikre, at spørgsmålets fokus tydeligt knyttes til det aktuelle stofområde, men delspørgsmålene bør samtidig give eksaminanden mulighed for at demonstrere selvstændigt initiativ i såvel indhold som disponering af sin fremlæggelse. Dette kan bl.a. gøres ved at sikre, at der er delspørgsmål på flere taksonomiske niveauer – ikke udelukkende vidensorienterede og heller ikke udelukkende fortolkende eller vurderende delspørgsmål.

Det vedlagte prøvemateriale kan bestå af såvel kendte som ukendte tekster, men mindst én tekst skal være ukendt. Ved inddragelse af kendte tekster i eksamensspørgsmålet er det vigtigt, at der ikke bliver tale om ren

reproduktion af analytiske og fortolkningsmæssige pointer fra undervisningen. Eksaminanden skal ud over at kunne dokumentere faglig viden opnået i undervisningen tillige kunne anvende denne viden metodisk i nye faglige sammenhænge, herunder i forbindelse med behandlingen af ukendte tekster.

Prøvematerialet har et samlet omfang på højst 8 normalsider eller 12 minutters afspillet tekst. Det beror på et fagligt skøn, hvor tæt på de maksimale omfangsangivelser en trykt eller afspillet tekst kan befinde sig. Her må tekstens genre, sværhedsgrad og kompleksitet spille en central rolle. Man skal med andre ord ved udformningen af eksamensspørgsmålet tage højde for, hvad der med rimelighed kan forlanges behandlet i løbet af ca. en times forberedelse.

Tidsrammen er 30 minutter pr. eksaminand, og der gives ca. 60 minutters forberedelsestid. I prøveforløbet indgår følgende aktiviteter:

- Eksaminanden trækker et spørgsmål, får udleveret det tilhørende materiale, får den fornødne instruktion og ledsages til forberedelseslokalet
- Eksaminanden forbereder sig, afhentes og ledsages til eksaminationslokalet
- Eksaminanden holder et oplæg på ca. 10 min. om det trukne emne
- Eksaminand, eksaminator og eventuelt censor samtaler fagligt om det trukne emne
- Eksaminator og censor fastsætter karakteren, som eksaminator oplyser til eksaminanden i censors påhør.

Eksaminandens mundtlige oplæg på ca. 10 minutter vurderes på, hvorvidt det er klart struktureret, har et substantielt fagligt indhold og foretager en belysning af eksamensspørgsmålet. Oplægget skal etablere et grundlag for den videre samtale mellem eksaminand og eksaminator. Der stilles således retoriske krav til det mundtlige oplæg.

Det kan indgå som en naturlig del af oplægget, at eksaminanden læser et mindre, sammenhængende stykke af en af de udleverede skriftlige tekster op og knytter nogle analyserende, fortolkende eller perspektiverende kommentarer hertil, så det også på den måde fremgår, at eksaminanden kan bruge teksten dokumenterende på et detaljeret niveau. Hvis der til eksamensspørgsmålet udelukkende knytter sig elektronisk materiale, bør eksaminanden i sit oplæg på tilsvarende måde henvise konkret til mindst én bestemt passage heri. Eksaminanden skal have mulighed for at afspille/vise den pågældende passage i eksamenslokalet ved på forhånd i forberedelsen at have klargjort det teknisk.

Se FAQ om digitale medie-spørgsmål på www.emu.dk/gym/fag/da/uvn/bilag.html

4.3 Bedømmelseskriterier

Den skriftlige prøve

Ved den skriftlige prøve lægges der ifølge læreplanen vægt på eksaminandens færdighed i:

- skriftlig fremstilling
- at besvare den stillede opgave
- relevant anvendelse af danskfaglig viden og metode
- genre- og formidlingsbevidsthed (læreplanen, 4.3).

Ved vurderingen af *den skriftlige fremstilling* lægges der vægt på, i hvilken grad eksaminanden er i stand til at udtrykke sig på et klart og velformuleret dansk, og i hvilken grad fremstillingen er sprogligt korrekt, herunder demonstrerer en sikker brug af tegnsætning.

Ved vurderingen af færdigheden i at *besvare den stillede opgave* lægges der vægt på, i hvilken grad besvarelsen er i overensstemmelse med opgaveformuleringen, i hvilken grad opgaven besvares udtømmende, og om det tilknyttede tekstgrundlag inddrages med vægt.

Ved vurderingen af eksaminandens færdighed i *relevant anvendelse af danskfaglig viden og fagets grundlæggende metoder*, lægges der vægt på, i hvilken grad eksaminanden demonstrerer sikker danskfaglig viden og på kvalificeret måde anvender fagets grundlæggende metoder, herunder analyse, fortolkning og perspektivering af tekster. ”Relevant” sigter til, om kursisten formår at selektere i sin danskfaglige viden i forlængelse af tekstmateriale og opgaveformulering.

Ved vurderingen af eksaminandens *genre- og formidlingsbevidsthed* lægges der vægt på, om fremstillingen overholder opgavens formidlingsmæssige herunder genremæssige krav, om fokus er fastholdt, om der vises overblik over struktur og progression, om eksaminanden formulerer sig i et klart og tydeligt sprog på et niveau, der svarer til modtagerne, og om der bruges valgte virkemidler for at fange og fastholde modtagergruppens opmærksomhed.

Den mundtlige prøve

Ved den mundtlige prøve lægges der ifølge læreplanen vægt på eksaminandens færdighed i:

- mundtlig fremstilling
- at besvare den stillede opgave
- relevant anvendelse af danskfaglig viden og fagets grundlæggende metoder (læreplanen, 4.3).

Ved vurderingen af den *mundtlige fremstilling* lægges der vægt på, i hvilken grad eksaminanden med omtanke og sans for at skelne mellem mindre og mere væsentligt markerer et fokus for sit oplæg, har disponeret sit oplæg med en hensigtsmæssig overordnet progression og er i stand til at bevæge sig mellem det konkrete og det abstrakte. Det er endvidere afgørende, om eksaminanden i overensstemmelse med den stillede opgave i sit oplæg og i den faglige dialog med eksaminator og censor formulerer sig i et klart og tydeligt sprog og med hensigtsmæssig brug af faglige begreber.

Ved vurderingen af eksaminandens færdighed i *at besvare den stillede opgave* lægges der vægt på, i hvilken grad eksaminanden kan foretage en faglig behandling af emnet og inddrage det udleverede materiale og de givne delspørgsmål på en hensigtsmæssig måde og i et rimeligt udtømmende omfang.

Ved vurderingen af eksaminandens færdighed i *relevant anvendelse af danskfaglig viden og fagets grundlæggende metoder* lægges der vægt på, i hvilken grad eksaminanden behersker de faglige mål, herunder demonstrerer metodisk bevidsthed i forbindelse med tekstarbejdet. ”Relevant” sigter til, om kursisten formår at selektere i sin danskfaglige viden i forlængelse af eksamensspørgsmålet.

Det er vigtigt at understrege, at vurderingskriterierne ved henholdsvis den mundtlige og den skriftlige prøve skal føre til afgivelsen af en karakter, der afspejler en *helhedsvurdering* af eksaminandens præstation. Kursisten dumper således ikke pr. automatik, hvis bedømmelsen af kursistens præstation i relation til ét af kriterierne vurderes at være utilfredsstillende.

Se FAQ om eksaminators og censors rolle i forbindelse med mundtlig eksamen på www.emu.dk/gym/fag/da/uvm/bilag.html

4.4 Karakterbeskrivelser

Det overordnede princip for brugen af 7-trinsskalaen er, at de enkelte karakterer er udtryk for den givne præstations grad af målopfyldelse. Der er tale om en absolut vurdering i den forstand, at karakteren er udtryk for, i hvilken grad præstationen opfylder de i læreplanen opstillede faglige mål, som er relevante i forhold til den stillede opgave. Nedenstående beskrivelser af karaktererne 12, 7 og 02 dækker ikke alle typer besvarelser, der falder i disse kategorier. Der vil findes besvarelser inden for de enkelte karaktertrin, som ikke er dækket af den foreliggende karakterbeskrivelse. Men de er eksempler på typiske besvarelser (mundtlige og skriftlige), som falder ind under den pågældende karakter.

Princippet om, at karakteren er udtryk for en helhedsvurdering af præstationen, er som nævnt ovenfor fort-

sat gældende.

Vejledende karakterbeskrivelser til den skriftlige prøve

Karakter	Betegnelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Sproget er velformuleret, præcist, nuanceret og korrekt, med ingen eller få uvæsentlige fejl. Der demonstreres høj grad af genrebevidsthed samt evne til at kommunikere hensigtsmæssigt. Besvarelsen af den stillede opgave er udtømmende og tilstrækkeligt veldokumenteret og med ingen eller kun få uvæsentlige mangler.</p> <p>Der demonstreres fremragende anvendelse af i sammenhængen relevant danskfaglig indsigt, viden og metode, sikker brug af et danskfagligt begrebsapparat samt stor sikkerhed i at bevæge sig fra det konkrete til det abstrakte.</p>
10	Fortrinligt	
7	Godt	<p>Sproget er præget af sikkerhed i syntaks, præcision og sprogrigtighed, men med flere mindre væsentlige fejl. Fremstillingen savner i nogen grad genrebevidsthed, men kommunikerer i tilfredsstillende grad.</p> <p>Besvarelsen af den stillede opgave har flere mangler og savner i nogen grad dokumentation.</p> <p>Der demonstreres god anvendelse af i sammenhængen relevant danskfaglig indsigt, viden og metode, god brug af et danskfagligt begrebsapparat samt evne til at bevæge sig fra det konkrete til det abstrakte.</p>
4	Nogenlunde	
02	Tilstrækkeligt	<p>Sproget er præget af tilstrækkelig sikkerhed i syntaks og sprogrigtighed, men med adskillige tyngende fejl og manglende præcision. Fremstillingen savner genrebevidsthed og kommunikerer kun i tilstrækkelig grad.</p> <p>Besvarelsen af den stillede opgave er meget mangelfuld, men dog tilstrækkelig.</p> <p>Der demonstreres usikkerhed i anvendelse af i sammenhængen relevant danskfaglig indsigt, viden og metode samt af et danskfagligt begrebsapparat.</p>
00	Utilstrækkeligt	
-3	Ring	

Vejledende karakterbeskrivelser ved den mundtlige prøve

Karakter	Beskrivelse	Vejledende beskrivelse
12	Fremragende	<p>Det mundtlige oplæg fremstår velstruktureret og med progression og retorisk klarhed. Oplægget er sprogligt nuanceret og velformuleret. Eksaminanden indgår på fremragende måde i den faglige samtale.</p> <p>Besvarelsen af den stillede opgave er udtømmende, veldokumenteret med ingen eller kun få uvæsentlige mangler.</p> <p>Der demonstreres en høj grad af metodebevidsthed, fremragende anvendelse af i sammenhængen relevant danskfaglig viden og danskfaglige færdigheder, sikker brug af et danskfagligt begrebsapparat samt stor sikkerhed i at bevæge sig fra det konkrete til det abstrakte.</p>

10	Fortrinligt	
7	Godt	<p>Det mundtlige oplæg er sammenhængende og tilfredsstillende formidlet. Oplægget er sprogligt velfungerende, og eksaminanden indgår på tilfredsstillende måde i den faglige samtale. Besvarelsen af den stillede opgave har flere mangler og savner i nogen grad dokumentation.</p> <p>Der demonstreres metodisk bevidsthed, god anvendelse af i sammenhængen relevant danskfaglig viden og danskfaglige færdigheder, god brug af et danskfagligt begrebsapparat samt evne til at bevæge sig fra det konkrete til det abstrakte.</p>
4	Nogenlunde	
02	Tilstrækkeligt	<p>Det mundtlige oplæg er ustruktureret og usikkert formidlet. Formidlingen fungerer, men er præget af mangel på sproglig sammenhæng, og eksaminanden indgår usikkert i den faglige samtale.</p> <p>Besvarelsen af den stillede opgave er meget mangelfuld, men dog tilstrækkelig.</p> <p>Der demonstreres usikkerhed i anvendelsen af i sammenhængen relevant danskfaglig viden og metode, samt af et danskfagligt begrebsapparat.</p>
00	Utilstrækkeligt	
-3	Ringe	